Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (šesti senat)

z dne 14. marca 2024*

„Neizpolnitev obveznosti države – Direktiva 91/676/EGS – Člen 3(4) – Člen 5(4) – Priloga II, A, točki 2 in 5 – Priloga II, B, točka 9 – Priloga III, odstavek 1, točki 2 in 3, in odstavek 2 – Člen 5(5) – Varstvo voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov – Pregled seznama območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati – Obvezujoči ukrepi, določeni v delovnih programih – Dodatni ali okrepljeni ukrepi“

V zadevi C-576/22,

zaradi tožbe zaradi neizpolnitve obveznosti na podlagi člena 258 PDEU, vložene 30. avgusta 2022,

Evropska komisija, ki jo zastopata C. Hermes in E. Sanfrutos Cano, agenta,

tožeča stranka,

proti

Kraljevini Španiji, ki jo zastopa A. Ballesteros Panizo, agent,

tožena stranka,

SODIŠČE (šesti senat),

v sestavi T. von Danwitz, predsednik senata, P. G. Xuereb (poročevalec) in A. Kumin, sodnika,

generalna pravobranilka: J. Kokott,

sodni tajnik: A. Calot Escobar,

na podlagi pisnega postopka,

na podlagi sklepa, sprejetega po opredelitvi generalne pravobranilke, da bo v zadevi razsojeno brez sklepnih predlogov,

izreka naslednjo

* Jezik postopka: španščina.

Sodbo

1 Evropska komisija s tožbo Sodišču predlaga, naj ugotovi, da Kraljevina Španija s tem, da:

– v Comunidad de Castilla y León (avtonomna skupnost Kastilja in Leon, Španija), Comunidad Autónoma de Extremadura (avtonomna skupnost Ekstremadura, Španija), Comunidad Autónoma de Galicia (avtonomna skupnost Galicija, Španija), Comunidad Autónoma de las Islas Baleares (avtonomna skupnost Balearski otoki, Španija), v Comunidad Autónoma de Canarias (avtonomna skupnost Kanarski otoki, Španija), Comunidad de Madrid (skupnost Madrid, Španija) in Comunidad Valenciana skupnost Valencia, Španija) ni določila za ranljiva območja prispevna območja s površinskim zajetjem (površinska voda) ali s pronicanjem (podzemna voda) (v nadaljevanju: prispevna območja), ki ustrezajo vsaki od naslednjih onesnaženih merilnih točk:

  – avtonomna skupnost Kastilja in Leon: CA 0233006, 4300412, 4300169, 4300165, 4300141, 4300026, 4300113, 4300083, 4300178, 4300177, TA 55707002, 4300518, 4300164, 4300073, 4300191 in 4300173;

  – avtonomna skupnost Ekstremadura: TA 67714001, TA 62312004, TA 64812005, TA 59810001, TA 67714102, TA 67812004, 400581, TA 65312005, TA 72914003, TA 57510009, TA 57410002, TA 59611005, TA 65212006, TA 67514001, TA 59611006, TA 70413001, TA 70414002, TA 72914001, TA 72914002 in TA 62309002;

  – avtonomna skupnost Galicija: 14.RW.05.120, 14.RW.06.110, 14.RW.06.210, 14.RW.07.030, 14.RW.07.070, 14.RW.11.020, 14.RW.14.050, TW-54-10, TW-31-10, TW-31-20, TW-36-10, CW-10-10, CW-16-10, CW-16-20, TW-36-20, TW-37-20, TW-39-10, TW-39-20, TW-25-10, CW-25-10 in TW-25-05;

  – avtonomna skupnost Balearski otoki: 1801M1T 1, ES 53M0137, ES 53M1123, ES 53M1205, ES 53MA 082, ES 53MA 072, ES 53ME132, ES 53MA 19 in ES 53MA 042;

  – avtonomna skupnost Kanarski otoki: ES 120ESBT 1210008, ES 120ESBT 1210016, S 120ESBT 1210040, ES 120ESBT 1210048, ES 120ESBT 1211048, S 120ESBT 1211056, ES 120ESBT 1211063, S 120ESBT 1211117 in ES 125ESBT 1250015;

  – skupnost Madrid: TA 53306002, TA 53306008, 13-05 in 07-09;

  – skupnost Valencija: JU210, JU209 in JU202;

– ni določila vseh potrebnih obvezujočih ukrepov v delovnih programih Comunidad Autónoma de Aragón (avtonomna skupnost Aragonija, Španija), Comunidad Autónoma de Castilla-La Mancha (avtonomna skupnost
Kastilja - Manča, Španija), avtonomne skupnosti Kastilja in Leon, avtonomne skupnosti Ekstremadura in skupnosti Madrid, in

– ni sprejela dodatnih ali okrepljenih ukrepov v zvezi z onesnaževanjem z nitrati glede avtonomnih skupnosti, ki kažejo trend naraščanja onesnaženosti merilnih točk ranljivih območij, zlasti avtonomne skupnosti Aragonija, avtonomne skupnosti Kastilja - Manča,

avtonomne skupnosti Kastilja in Leon ter Comunidad Autónoma de la Región de Murcia (avtonomna skupnost regija Murcia, Španija), in v zvezi z evtrofikacijo po vsej državi

ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive Sveta 91/676/EGS z dne 12. decembra 1991 o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 2, str. 68), kakor je bila spremenjena z Uredbo (ES) št. 1137/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2008 (UL 2008, L 311, str. 1) (v nadaljevanju: Direktiva 91/676), člena 5(4) Direktive 91/676 v povezavi z njenima prilogama II in III ter člena 5(5) te direktive.

Pravni okvir

Pravo Unije

2 V peti, šest, deseti, enajsti in trinajsti uvodni izjavi Direktive 91/676 je navedeno:

„ker so glavni vzrok za onesnaževanje voda Skupnosti iz razpršenih virov nitrati iz kmetijskih virov;

ker je torej treba, zato da se zavarujejo zdravje ljudi, živi viri in vodni ekosistemi ter zaščitijo drugi načini zakonite rabe vode, zmanjšati onesnaževanje voda, ki ga povzročajo ali ga izzovejo nitrati iz kmetijskih virov, in preprečiti nadaljnje onesnaževanje te vrste; ker je za ta namen pomembno, da se sprejmejo ukrepi za skladiščenje vseh dušikovih spojin in njihovo vnašanje v tla ter za nekatere načine upravljanja zemljišč;

[…]

ker morajo države članice določiti ranljiva območja ter izdelati in izvesti delovne programe, da zmanjšajo onesnaževanje voda z dušikovimi spojinami na ranljivih območjih;

ker naj bi taki delovni programi vsebovali ukrepe za omejevanje vnosa vseh gnojil, ki vsebujejo dušik, v tla in predvsem za določitev posebnih mejnih vrednosti za vnos živinskih gnojil;

[…]

ker je priznano, da je hidrogeologija v nekaterih državah članicah taka, da lahko mine mnogo let, preden bodo varstveni ukrepi privedli k izboljšanju kakovosti vode.“

3 Člen 1 te direktive določa:

„Cilja te direktive sta:

– zmanjšati onesnaževanje voda, ki ga povzročajo nitrati iz kmetijskih virov in

– preprečiti nadaljnje onesnaževanje take vrste.“

4 Člen 2 navedene direktive določa:

„V tej direktivi pomeni izraz:

(a) ‚podzemna voda‘: vso vodo pod zemeljskim površjem v zasičeni coni in v neposrednem stiku s tlemi ali podtaljem;

(b) ‚sladka voda‘: naravno vodo z nizko koncentracijo soli, ki je pogosto sprejemljiva kot primerna za odvzem in obdelavo za proizvodnjo pitne vode;

(c) ‚dušikova spojina‘: katero koli snov, ki vsebuje dušik, razen plinastega molekularnega dušika;

[…]

(g) ‚živinsko gnojilo‘: iztrebke živine ali mešanico stelje ter iztrebkov živine, tudi predelane;

(h) ‚vnos v tla‘: dodajanje snovi tlom z nanašanjem na površino ali injiciranjem v tla, vnašanjem pod površino ali mešanjem s površinskimi plastmi tal;

(i) ‚evtrofikacija‘: bogatenje vode z dušikovimi spojinami, zaradi česar se pospeši rast alg in višjih rastlin, kar povzroči neželene motnje v ravnotežju organizmov v vodi in poslabša njeno kakovost;

(j) ‚onesnaževanje‘: neposredno ali posredno odvajanje dušikovih spojin iz kmetijskih virov v vodno okolje, ki ogroža zdravje ljudi, škoduje živim virom in vodnim ekosistemom, zmanjšuje možnosti za rekreacijo ali ovira druge zakonite načine rabe vode;

(k) ‚ranljivo območje‘: območje, imenovano skladno s členom 3(2).“

5 Člen 3 iste direktive določa:

„1. Države članice skladno z merili iz Priloge I določijo vode, prizadete zaradi onesnaževanja, in vode, ki bi lahko bile prizadete zaradi onesnaževanja, če se ne bi ukrepalo skladno s členom 5.

2. Države članice v dveh letih po notifikaciji te direktive imenujejo za ranljiva območja vsa znana območja na svojem ozemlju, s katerih se voda steka v vode, določene skladno z odstavkom 1, in ki prispevajo k onesnaževanju. V šestih mesecih po prvem imenovanju obvestijo Komisijo o tem.

[…]

4. Države članice, kadar je to potrebno in vsaj vsaka štiri leta, pregledajo in po potrebi popravijo ali dopolnijo imenovanje ranljivih območij, tako da se upoštevajo spremembe in dejavniki, ki niso bili predvideni ob prejšnjem imenovanju. O kakršnih koli popravkih ali dopolnitvah k imenovanju obvestijo Komisijo v šestih mesecih.

5. Države članice so izvzete iz obveznosti določiti posamezna ranljiva območja, če izdelajo in uporabijo delovne programe iz člena 5 skladno s to direktivo na svojem celotnem ozemlju.“

6 Člen 4(1) Direktive 91/676 določa:

„Države članice za zagotovitev splošne ravni varstva pred onesnaževanjem za vse vode v dveh letih po notifikaciji te direktive sprejmejo naslednje ukrepe:

(a) izdelajo kodeks ali kodekse dobre kmetijske prakse, ki jih bodo kmetje izvajali prostovoljno in naj bi vključevali določbe, ki zajemajo vsaj točke iz Priloge II A;

[…].“

7 Člen 5 te direktive določa:

„1. Države članice za uresničitev ciljev iz člena 1 v dveh letih po prvem imenovanju iz člena 3(2) ali v enem letu od vsakega dodatnega imenovanja iz člena 3(4) izdelajo delovne programe za imenovana ranljiva območja.

2. Delovni program se lahko nanaša na vsa ranljiva območja na ozemlju države članice, če pa država članica meni, da je to primerno, se lahko za različna ranljiva območja ali dele območij izdelajo različni programi.

3. V delovnih programih se upoštevajo:

(a) razpoložljivi znanstveni in tehnični podatki, predvsem glede vnosa dušika, ki izvira iz kmetijskih in drugih virov;

(b) razmere v okolju v ustreznih regijah zadevne države članice.

4. Delovni programi se izvedejo v štirih letih od izdelave in so sestavljeni iz naslednjih obvezujočih ukrepov:

(a) ukrepov iz Priloge III;

(b) ukrepov, ki so jih države članice predpisale v kodeksu(-ih) dobre kmetijske prakse, izdelanih skladno s členom 4, razen tistih, ki so bili nadomeščeni z ukrepi iz Priloge III.

5. Države članice v okviru delovnih programov sprejmejo tudi vse dodatne ali okrepljene ukrepe, za katere menijo, da so potrebni, če se na začetku izvajanja ali glede na izkušnje pri izvajanju delovnih programov izkaže, da ukrepi iz odstavka 4 ne bodo zadostovali za uresničitev ciljev iz člena 1. Pri izbiri teh ukrepov države članice upoštevajo njihovo učinkovitost in stroške v primerjavi z drugimi možnimi preventivnimi ukrepi.

6. Države članice pripravijo in izvajajo primerne programe spremljanja stanja, da presodijo učinkovitost delovnih programov, izdelanih na podlagi tega člena.

Države članice, ki uporabljajo člen 5 na svojem celotnem ozemlju, spremljajo delež nitratov v vodi (površinskih vodah in podzemnih vodah) na izbranih merilnih točkah, ki omogočajo določitev obsega onesnaženja vode z nitrati iz kmetijskih virov.

[…]“

8 Člen 6(1) navedene direktive določa:

„Za namene imenovanja in popravljanja imenovanja ranljivih območij države članice:

(a) v dveh letih od notifikacije te direktive eno leto spremljajo koncentracijo nitratov v sladkih vodah:
   (i) na vzorčevalnih postajah na površinskih vodah, predpisanih v členu 5(4) [Direktive Sveta 75/440/EGS z dne 16. junija 1975 o zahtevah glede kakovosti površinske vode za odvzem pitne vode v državah članicah (UL 1975, L 194, str. 26)], in/ali na drugih vzorčevalnih postajah, ki so reprezentativne za površinske vode držav članic, vsaj enkrat mesečno in pogosteje ob poplavah;
   (ii) na vzorčevalnih postajah, ki so reprezentativne za vodonosnike držav članic, v rednih presledkih in ob upoštevanju določb [Direktive Sveta 80/778/EGS z dne 15. julija 1980 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi (UL 1980, L 229, str. 11)];

(b) ponovijo program spremljanja stanja, opisan pod (a), vsaj vsaka štiri leta, razen na tistih vzorčevalnih postajah, kjer je bila koncentracija nitratov v vseh prejšnjih vzorcih manjša od 25 mg/l in se ni pojavil noben nov dejavnik, ki bi lahko povzročil povečanje deleža nitratov; v tem primeru je treba program spremljanja ponoviti le vsakih osem let;

(c) pregledajo evtrofičnost svojih sladkih površinskih, rečnih voda ob izlivu v morje in obalnih voda vsaka štiri leta.

[…]“

9 Člen 10 iste direktive določa:

„1. Države članice za obdobje štirih let po notifikaciji te direktive in za vsako nadaljnje štiriletno obdobje predložijo Komisiji poročilo z informacijami, opisanimi v Prilogi V.

2. Poročilo na podlagi tega člena se pošlje Komisiji v šestih mesecih po koncu obdobja, na katerega se nanaša.“

10 Člen 11 Direktive 91/676 določa:

„Komisija na podlagi informacij, prejetih skladno s členom 10, objavi zbirna poročila v šestih mesecih od prejema poročil držav članic in jih posreduje Evropskemu parlamentu in Svetu. Glede na izvajanje te direktive in zlasti določb Priloge III Komisija Svetu do 1. januarja 1998 predloži poročilo, kadar je to primerno skupaj s predlogi za spremembo te direktive.“

11 Priloga I k tej direktivi, naslovljena „Merila za določanje voda iz člena 3(1)“, v točki A določa:

„Vode iz člena 3(1) se določijo med drugim z uporabo naslednjih meril:

1. ali površinske vode, zlasti tiste, ki se uporabljajo ali so namenjene za odvzem pitne vode, vsebujejo ali bi lahko vsebovale, če se ne bi sprejelo ukrepov v smislu člena 5, več nitratov, kot je predpisano skladno z [Direktivo 75/440];

2. ali podzemne vode vsebujejo več kot 50 mg/l nitratov ali bi lahko vsebovale več kot 50 mg/l nitratov, če se ne bi sprejelo ukrepov v smislu člena 5;

3. ali so naravna sladkovodna jezera, druga sladkovodna telesa, estuariji, obalne vode in morske vode evtrofn[i] ali bi v bližnji prihodnosti lahko postal[i] evtrofn[i], če se ne bi sprejelo ukrepov v smislu člena 5.“

12 Priloga II navedene direktive, naslovljena „Kodeks(-i) dobre kmetijske prakse“, določa:

„A. Kodeks ali kodeksi dobre kmetijske prakse, katerih cilj je zmanjšati onesnaževanje z nitrati in ki upoštevajo razmere v različnih regijah Skupnosti, naj bi vsebovali določbe, ki vključujejo naslednje točke, če so pomembne:
1. obdobja, ko je vnos gnojil v tla neprimeren;
2. vnos gnojil v tla na strmih pobočjih;

[…]

5. zmogljivost in zgradbo posod za skladiščenje živinskih gnojil, vključno z ukrepi za preprečevanje onesnaževanja vode s površinskim odtokom in pronicanjem tekočin, ki vsebujejo živinska gnojila, in odplak, nastalih pri shranjevanju rastlinskih materialov, kot je silaža, v podzemne vode in površinsko vodo;

[…]

B. Države članice lahko v svoj kodeks ali kodekse dobre kmetijske prakse vključijo tudi naslednje točke:

[…]
9. izdelavo gnojilnih načrtov za vsako posamezno kmetijo in vodenje evidence rabe gnojil;

[…].“

13 Priloga III k isti direktivi, naslovljena „Ukrepi, ki jih je po členu 5(4)(a) treba vključiti v delovne programe“, določa:

„(1) Ukrepi vključujejo pravila v zvezi z:

[…]

2. zmogljivostmi posod za skladiščenje živinskih gnojil; zmogljivost mora biti večja od tiste, ki je potrebna za skladiščenje med najdaljšim obdobjem, v katerem je vnos v tla na ranljivem območju prepovedan, razen kadar se pristojnemu organu lahko dokaže, da bo kakršna koli količina gnojil, ki presega dejansko zmogljivost skladiščenja, odstranjena na način, ki ne bo škodoval okolju;

3. omejitvijo vnosa gnojil v tla, ki je skladna z dobro kmetijsko prakso in upošteva značilnosti ranljivega območja, zlasti:
(a) razmere v tleh, tip tal in nagib;
(b) podnebne razmere, padavine in namakanje;
(c) rabo zemljišč in kmetijsko prakso, vključno s kolobarjenjem;

ter temelji na ravnotežju med:
(i) predvidljivo potrebo posevkov po dušiku,

in

(ii) preskrbo posevkov z dušikom iz tal in z gnojenjem, ki ustreza:

– količini dušika v tleh v trenutku, ko ga posevek začne izrabljati v znatni meri (preostala količina ob koncu zime),

– preskrbi z dušikom prek neto mineralizacije zalog organskega dušika v tleh,

– dodanim dušikovim spojinam z živinskimi gnojili,

– dodanim dušikovim spojinam z mineralnimi in drugimi gnojili.

(2) Ti ukrepi bodo za vsak kmetijski ali živinorejski obrat zagotovili, da količina živinskega gnojila, vnesenega v tla vsako leto, tudi preko živali samih, ne bo presegala natančno določene količine na hektar.

Ta količina na hektar je količina gnojila, ki vsebuje 170 kg N. […]

[…]“

14 Priloga V k Direktivi 91/676, naslovljena „Informacije za poročila po členu 10“, določa:

„[…]

3. Povzetek rezultatov spremljanja stanja, dobljenih na podlagi člena 6, skupaj z izjavo o razlogih za imenovanje vsakega ranljivega območja in za popravek ali dopolnitev k imenovanju ranljivih območij.

4. Povzetek delovnih programov, izdelanih na podlagi člena 5, zlasti:

[…]
(c) kakršnikoli dodatni ali okrepljeni ukrepi, sprejeti na podlagi člena 5(5);

[…]
(e) domneve držav članic o verjetnem časovnem obdobju, v katerem se pričakuje, da se bodo vode, določene skladno s členom 3(1), odzvale na ukrep iz delovnega programa, skupaj s stopnjo negotovosti teh domnev.“

Špansko pravo

15 Direktiva 91/676 je bila v španski pravni red prenesena z Real Decreto 261/1996, sobre protección de las aguas contra la contaminación producida por los nitratos procedentes de fuentes agrarias (kraljeva uredba 261/1996 o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov) z dne 16. februarja 1996 (BOE št. 61 z dne 11. marca 1996, str. 9734). Ta uredba je bila nato razveljavljena in nadomeščena z Real Decreto 47/2022, sobre protección de las aguas contra la contaminación producida por los nitratos procedentes de fuentes agrarias (kraljeva uredba št. 47/2022 o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov) z dne 18. januarja 2022 (BOE št. 17 z dne 20. januarja 2022, str. 5664).

16 Poleg tega so vse avtonomne skupnosti, na katere se nanaša tožba Komisije, v okviru svojih pristojnosti sprejele predpise za uskladitev z obveznostmi, ki izhajajo iz Direktive 91/676.

Predhodni postopek

17 Komisija je 3. julija 2015 začela preiskavo pod referenčno številko EU Pilot 7849/15/ENVI, da bi preverila določitev območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in ukrepe, določene v ustreznih delovnih programih v Španiji. Ta predhodna preiskava se je začela na podlagi ocene informacij, ki so jih predložili španski organi v svojem poročilu Komisiji v skladu s členom 10 Direktive 91/676, ki je vsebovalo informacije iz Priloge V k navedeni direktivi za obdobje 2008-2011.

18 Po oceni odgovorov, ki jih je Kraljevina Španija predložila v okviru navedene predhodne preiskave, v kateri so bile upoštevane tudi informacije iz poznejšega poročila za obdobje 2012-2015 (v nadaljevanju: poročilo za obdobje 2012-2015), se je Komisija, ker je menila, da iz tega izhaja, da položaj te države članice ni v skladu z obveznostmi, ki jih ima na podlagi Direktive 91/676, odločila, da proti navedeni državi članici začne postopek za ugotavljanje kršitev.

19 Komisija je 9. novembra 2018 Kraljevini Španiji poslala uradni opomin, v katerem ji je očitala, da je kršila člen 3(4) in člen 5, od (4) do (6), Direktive 91/676.

20 Kraljevina Španija je na ta uradni opomin odgovorila z dopisi z dne 21. februarja, 13. junija, 31. julija, 2. septembra in 17. oktobra 2019 ter 13. februarja 2020.

21 Ker Komisije ti odgovori niso prepričali, je 2. julija 2020 izdala obrazloženo mnenje, v katerem je ugotovila, da Kraljevina Španija ni izpolnila obveznosti iz določb, navedenih v uradnem opominu.

22 Komisija je zato Kraljevino Španijo v tem obrazloženem mnenju pozvala, naj ukrepe, ki so potrebni za uskladitev z njim, sprejme v treh mesecih od njegovega prejema.

23 Kraljevina Španija je z dopisi z dne 27. oktobra 2020 ter 29. aprila, 26. maja, 25. junija in 5. julija 2021 predložila pripombe glede navedenega obrazloženega mnenja.

24 Glede na te odgovore je Komisija menila, da je Kraljevina Španija odpravila neizpolnitev obveznosti, ki se ji je očitala v zvezi s členom 5(6) Direktive 91/676. Ker pa je Komisija menila, da neizpolnitev obveznosti še vedno obstaja v zvezi z obveznostmi Kraljevine Španije na podlagi člena 3(4) ter člena 5(4) in (5) te direktive, je 30. avgusta 2022 vložila to tožbo.

Tožba

25 Komisija v utemeljitev tožbe navaja tri očitke, in sicer, prvič, kršitev člena 3(4) Direktive 91/676, drugič, kršitev člena 5(4) te direktive v povezavi z njenima prilogama II in III, ter tretjič, kršitev člena 5(5) navedene direktive.

26 Kraljevina Španija predlaga zavrnitev te tožbe.

Prvi očitek: kršitev člena 3(4) Direktive 91/676

27 Komisija s prvim očitkom Sodišču predlaga, naj ugotovi, da Kraljevina Španija s tem, da v avtonomnih skupnostih Kastilja in Leon, Ekstremadura, Galicija, Balearski otoki, Kanarski otoki, ter v skupnostih Madrid in Valencia ni določila za ranljiva območja prispevna območja s površinskim zajetjem (površinska voda) ali s pronicanjem (podzemna voda), ki ustrezajo vsaki od merilnih točk iz točke 1 te sodbe, ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676.

Dopustnost

28 Kraljevina Španija se sklicuje na nedopustnost tega prvega očitka, ker se lahko Sodišče glede na člen 21 Statuta Sodišča Evropske unije, člen 120 Poslovnika Sodišča in sodno prakso Sodišča v zvezi s temi določbami v sodbi, ki jo bo izdalo, izreče le o predlogih Komisije. Očitek, ki se nanaša na neizpolnitev obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676, pa naj ne bi bil del teh predlogov, saj naj ga Komisija, čeprav je omenjen v tožbenih razlogih, ne bi navedla v svojem tožbenem zahtevku v točki 145 tožbe. V tej točki naj bi se namreč predlagalo, da Sodišče ugotovi neizpolnitev obveznosti iz člena 4(4) Direktive 91/767, in ne iz člena 3(4) te direktive. Navedeni očitek naj bi bilo zato treba razglasiti za nedopusten.

29 Teh trditev ni mogoče sprejeti.

30 Po eni strani je iz tožbenih razlogov jasno razvidno, da se prvi očitek nanaša na ugotovitev neizpolnitve obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676 in da je sklicevanje na člen 4(4) te direktive v točki 145 tožbe – kot je Komisija pojasnila v repliki – posledica tipkarske napake. Poleg tega člen 4 navedene direktive vsebuje le dva odstavka. Po drugi strani, čeprav je res, da je Sodišče v sodbi z dne 15. junija 2006, Komisija/Francija (C-255/04, EU:C:2006:401, točka 25), na katero se sklicuje Kraljevina Španija v utemeljitev svojega ugovora nedopustnosti, razsodilo, da je očitek, ki je naveden v obrazložitvi tožbe, vendar ni vključen v predloge Komisije, nedopusten, je treba ugotoviti, da je bil v obravnavanem primeru, kljub tej tipkarski napaki, očitek za ugotovitev neizpolnitve obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676 vključen v predloge Komisije.

31 Torej je treba ugovor nedopustnosti, ki ga navaja Kraljevina Španija, zavrniti.

Utemeljenost

– *Trditve strank*

32 Komisija trdi, da so bile vode, odvzete na merilnih točkah, na katere se nanaša prvi očitek, v poročilih, ki ju je Kraljevina Španija predložila na podlagi člena 10 Direktive 91/676, razglašene za onesnažene ali evtrofizirane z nitrati. Po mnenju Komisije torej obstajajo zadostni indici za ugotovitev kršitve člena 3(4) Direktive 91/676, razen če Kraljevina Španija za vsako prispevno območje, ki ustreza tem merilnim točkam, predloži podatke, ki dokazujejo, da prispevek nitratov iz kmetijskih virov k temu onesnaževanju ni velik.

33 Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo izpodbija te trditve in poudarja, da mora Komisija dokazati obstoj zatrjevane neizpolnitve obveznosti. Trdi, da so avtonomne skupnosti, na katere se nanaša ta očitek, izpolnile svoje obveznosti v zvezi z določitvijo ranljivih območij, ki izhajajo iz člena 3(4) Direktive 91/676, oziroma da se navedeni očitek nanaša na območja, na katerih prispevek nitratov iz kmetijskih virov k onesnaževanju ni velik, tako da ni mogoče ugotoviti nobene neizpolnitve obveznosti iz te določbe.

34 Poleg tega je Kraljevina Španija predložila podrobne pripombe glede merilnih točk, na katere se nanaša prvi očitek, vključno z, med drugim, naslednjimi pojasnili.

35 Kar zadeva avtonomno skupnost Ekstremadura, naj bi vlada te skupnosti leta 2022 začela pregledovati ali, odvisno od primera, razširjati določitev ranljivih območij. Vsekakor naj dovoljeni pragovi koncentracij nitratov kmetijskega izvora ne bi bili preseženi v osmih od merilnih točk, ki spadajo k tej avtonomni skupnosti in na katere se nanaša prvi očitek. Zato naj ne bi bilo treba, da se prispevna območja, ki ustrezajo tem merilnim točkam, določijo za ranljiva območja.

36 Kraljevina Španija v zvezi z avtonomno skupnostjo Galicija zlasti trdi, da v zvezi z nekaterimi merilnimi točkami, vključno z merilnima točkama 14.RW.11.020 in 14.RW.14.050, potekajo preiskave za določitev izvora onesnaževanja z nitrati.

37 V zvezi z avtonomno skupnostjo Balearski otoki Kraljevina Španija poudarja, da trenutno poteka pregled določitve ranljivih območij in da je osnutek uredbe o določitvi ranljivih območij v zaključni fazi obravnave. Vsekakor naj za „ranljiva območja“ ne bi bilo treba določiti prispevnih območij, ki ustrezajo petim merilnim točkam, ki spadajo k tej avtonomni skupnosti, saj naj za zadevne vode ne bi bilo več treba šteti, da so onesnažene, kot naj bi bilo razvidno iz poročila, ki je bilo Komisiji poslano na podlagi člena 10 Direktive 91/676 v zvezi z obdobjem 2016-2019 (v nadaljevanju: poročilo za obdobje 2016–2019).

38 Glede skupnosti Madrid naj tudi ne bi bilo mogoče ugotoviti nobene kršitve člena 3(4) Direktive 91/676. Zlasti v zvezi z merilno točko TA 53306008 naj bi bilo navedeno, da se je onesnaženje z nitrati iz kmetijskih virov zmanjšalo, saj je leta 2021 doseglo največ 17 %.

39 Kraljevina Španija glede skupnosti Valencia trdi, da so bila prispevna območja, ki ustrezajo merilnim točkam, na katere se nanaša ta tožba, z uredbo, ki jo je 10. junija 2022 sprejela vlada te skupnosti, določena za ranljiva območja.

40 Komisija je v repliki navedla naslednja pojasnila.

41 Prvič, glede šestnajstih merilnih točk, ki spadajo k avtonomni skupnosti Kastilja in Leon, naj bi iz odgovora Kraljevine Španije na tožbo izhajalo, da prispevnih območij, ki ustrezajo tem merilnim točkam, dejansko ni treba določiti za ranljiva območja.

42 Drugič, Komisija glede treh od devetih merilnih točk, ki spadajo k avtonomni skupnosti Kanarski otoki, navaja, da iz pojasnil, ki jih je Kraljevina Španija podala v odgovoru na tožbo, izhaja, da je bila neizpolnitev obveznosti odpravljena. Kar zadeva drugi dve merilni točki, Komisija glede na ta pojasnila meni, da prispevnih območij, ki ustrezajo tema merilnima točkama, prav tako ni treba določiti za ranljiva območja.

43 V zvezi s preostalimi štirimi merilnimi točkami Komisija poudarja, da je Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo v bistvu pojasnila, da koncentracija nitratov, ugotovljena na teh merilnih točkah, ni kmetijskega izvora, temveč izvira iz kanalizacije in greznic. To pojasnilo sicer ne izključuje nujno možnosti, da bi bil prispevek nitratov iz kmetijskih virov k onesnaževanju velik, vendar je treba ob neobstoju drugih elementov, ki bi dokazovali tak velik prispevek, dopustiti, da se prispevna območja, ki ustrezajo tem vzorčevalnim mestom, ne določijo za ranljiva območja.

44 Tretjič, Komisija glede avtonomne skupnosti Ekstremadura priznava, da glede na informacije, ki jih je Kraljevina Španija predložila v odgovoru na tožbo, dejansko ni treba določiti prispevnih območij, ki ustrezajo od 8 od 20 merilnim točkam, na katere se nanaša prvi očitek, za ranljiva območja. Komisija v zvezi s preostalimi 12 merilnimi točkami, in sicer merilnimi točkami TA 67714001, TA 62312004, TA 67714102, TA 67812004, TA 65312005, TA 72914003,

TA 65212006, TA 67514001, TA 70414002, TA 72914001, TA 72914002 in TA 62309002, ponavlja svoj očitek, da španski organi niso pojasnili, zakaj prispevna območja, ki ustrezajo tem merilnim točkam, niso bila določena za ranljiva območja.

45 Četrtič, kar zadeva avtonomno skupnost Galicija, Komisija glede 21 od 23 merilnih točk, navedenih v tožbi v okviru prvega očitka, priznava, da iz pojasnil, ki jih je predložila Kraljevina Španija, izhaja, da prispevnih območij, ki ustrezajo tem merilnim točkam, ni treba določiti za ranljiva območja.

46 Komisija glede dveh preostalih merilnih točk, in sicer merilnih točk 14.RW.11.020 in 14.RW.14.050, meni, da je treba prispevni območji, ki ustrezata tema merilnima točkama, določiti za ranljivi območji, saj ni mogoče izključiti, da je bilo onesnaženje, izmerjeno na teh mestih, povzročeno z nitrati kmetijskega izvora.

47 Poleg tega se Komisija sklicuje na 15 drugih merilnih točk, ki spadajo k avtonomni skupnosti Galicija, in sicer merilne točke NO01880006, NO03010003, 14.RW.12.020, 14.RW.05.060, 14.RW.10.020, 14.RW.11.060, 14.RW.11.070, 14.RW.11.040, 14.RW.10.030, 14.RW.11.080, 14.RW.12.030, 14.RW.12.110, 14.RW.14.040, 14.RW.14.060 in 14.RW.05.090, na katerih je bila ugotovljena evtrofikacija. Zato bi bilo treba po mnenju te institucije za ranljiva območja določiti tudi prispevna območja, ki ustrezajo tem merilnim točkam.

48 Petič, Komisija glede avtonomne skupnosti Balearski otoki pojasnjuje, da je iz informacij v odgovoru Kraljevine Španije na tožbo razvidno, da prispevnih območij, ki ustrezajo petim od devetih merilnih točk, na katere se nanaša prvi očitek, ni treba določiti za ranljiva območja.

49 Glede preostalih štirih merilnih točk, in sicer merilnih točk 1801M1T 1, ES 53M0137, ES 53M1123 in ES 53M1205, Komisija meni, da je Kraljevina Španija priznala, da je prvi očitek v zvezi z njimi utemeljen.

50 Šestič, Komisija poudarja, da je Kraljevina Španija v zvezi s tremi od štirih merilnih točk, na katere se nanaša prvi očitek glede skupnosti Madrid, predložila zadostne dokaze za to, da bodisi ugotovljeno onesnaženje ni posledica nitratov kmetijskega izvora bodisi da sedanja ranljiva območja pokrivajo vsa upoštevna prispevna območja.

51 Kar zadeva zadnjo merilno točko v tej skupnosti, in sicer merilno točko TA 53306008, Komisija meni, da trditve Kraljevine Španije, da se je pritisk kmetijstva na vode, na katere se nanaša ta merilna točka, znatno zmanjšal, pri čemer je leta 2021 dosegel največ 17 %, ni mogoče sprejeti. Pri tej merilni točki naj bi bila zabeležena evtrofikacija tako za obdobje 2012–2015 kot za obdobje 2016–2019, 17-odstotnega prispevka k onesnaževanju pa – tudi če ima omejen obseg – naj nikakor ne bi bilo mogoče šteti za manjšinskega.

52 Sedmič, kar zadeva merilne točke JU210, JU209 in JU202, ki spadajo k skupnosti Valencija, Komisija sicer priznava, da je bila neizpolnitev obveznosti odpravljena z uredbo, ki jo je vlada te skupnosti sprejela 10. junija 2022, vendar poudarja, da so bila zadevna ranljiva območja določena po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju.

53 Kraljevina Španija v dupliki glede dvanajstih merilnih točk iz replike, ki spadajo k avtonomni skupnosti Ekstremadura, trdi, da bi morala Komisija, glede na to, da trenutno ni podatkov, ki bi dokazovali velik prispevek nitratov iz kmetijskih virov k onesnaževanju, sprejeti, da se prispevna območja, ki ustrezajo tem merilnim točkam, ne določijo za ranljiva območja, tako kot je to sprejela v zvezi z avtonomno skupnostjo Kanarski otoki.

54 Kraljevina Španija meni, da enako velja za avtonomno skupnost Galicija glede dveh merilnih točk, navedenih v tožbi, glede katerih je Komisija v repliki ohranila svoj prvi očitek.

55 Kar zadeva petnajst dodatnih merilnih točk, ki jih ta institucija glede te avtonomne skupnosti navaja v tej repliki, naj stališče Komisije ne bi bilo jasno, vrednosti nitratov pa naj ne bi nikoli presegle 25 mg/l. Vsekakor naj te merilne točke ne bi bile navedene v tožbenih predlogih. Zato naj v zvezi z njimi ne bi bilo mogoče ugotoviti neizpolnitve obveznosti.

56 Kraljevina Španija glede avtonomne skupnosti Balearski otoki trdi, da je ta avtonomna skupnost 27. marca 2023 sprejela in objavila odlok o določitvi ranljivih območij, vključno s prispevnimi območji, ki ustrezajo štirim merilnim točkam, navedenim v repliki Komisije.

57 Kraljevina Španija v zvezi s skupnostjo Madrid opozarja, da je Komisija v novejšem sklepu v zvezi z odstopanjem, zahtevanim na podlagi Direktive 91/676, in sicer Izvedbenem sklepu Komisije (EU) 2022/2069 z dne 30. septembra 2022 o odobritvi odstopanja, ki ga je zahtevala Nizozemska na podlagi Direktive 91/676 (UL 2022, L 277, str. 195), ugotovila, da „[mora, da bi bil] prispevek kmetijstva k onesnaženosti s hranili velik, [predstavljati] več kot 19 % celotne obremenitve s hranili“. Prispevka k onesnaževanju, ki dosega 17 %, kot je naveden v točki 51 te sodbe, naj torej ne bi bilo mogoče opredeliti za „velikega“.

– *Presoja Sodišča*

– Merilne točke, ki jih Komisija v repliki ni več navajala

58 Iz replike Komisije je razvidno, da ta glede na elemente, ki jih je v odgovoru na tožbo predložila Kraljevina Španija, priznava, da ni treba določiti za ranljiva območja prispevnih območij, ki ustrezajo 62 od 84 merilnih točk, navedenih v tožbi, vključno z vsemi merilnimi točkami, ki spadajo k avtonomni skupnosti Kastilja in Leon ter avtonomni skupnosti Kanarski otoki, in da ne predlaga več ugotovitve neizpolnitve obveznosti iz tega naslova.

59 V teh okoliščinah je treba prvi očitek zavrniti v delu, v katerem Komisija Kraljevini Španiji očita, da za ranljiva območja ni določila prispevnih območij, ki ustrezajo tem 62 merilnim točkam.

– Dodatne merilne točke, ki niso navedene v začetni vlogi

60 Komisija je v obrazložitvi replike trdila, da bi morala biti prispevna območja, ki ustrezajo petnajstim merilnim točkam, ki spadajo k avtonomni skupnosti Galicija in ki niso bile navedene v predlogih začetne vloge, določena za ranljiva območja.

61 V zvezi s tem je treba opozoriti, da je iz določb člena 127(1) Poslovnika Sodišča razvidno, da navajanje novih razlogov med postopkom ni dovoljeno, razen če ti izhajajo iz pravnih in dejanskih okoliščin, ki so se razkrile med postopkom. Komisija pa ni niti trdila niti dokazala, da bi se lahko s to zadnjo izjemo lahko upravičila razširitev predmeta spora.

62 Zato je treba prvi očitek zavreči kot nedopusten v delu, v katerem se nanaša na teh petnajst dodatnih merilnih točk.

– Druge merilne točke

63 Glede preostalih 22 merilnih točk, ki so navedene v začetni vlogi, je treba opozoriti, da mora v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča v postopku zaradi neizpolnitve obveznosti Komisija dokazati obstoj zatrjevane neizpolnitve in Sodišču predložiti elemente, ki so potrebni, da to preveri, ali je ta neizpolnitev obveznosti podana, ne da bi se ta institucija smela opreti na kakršno koli domnevo. Šele ko Komisija predloži dovolj elementov za dokazovanje obstoja zatrjevane neizpolnitve, mora zadevna država članica vsebinsko in podrobno izpodbijati tako predložene dokaze in posledice, ki iz njih izhajajo (glej v tem smislu sodbo z dne 24. junija 2021, Komisija/Španija (Poslabšanje stanja naravnega območja Doñana) (C-559/19, EU:C:2021:512, točki 46 in 47 ter navedena sodna praksa).

64 V skladu s členom 3(2) Direktive 91/676 države članice v dveh letih po notifikaciji te direktive za ranljiva območja določijo vsa znana območja na svojem ozemlju, s katerih se voda steka v „vode, prizadete zaradi onesnaževanja“ ali „vode, ki bi lahko bile prizadete zaradi onesnaževanja“ v smislu odstavka 1 tega člena 3 in ki prispevajo k onesnaževanju.

65 V skladu s členom 3(1) Direktive 91/676 se „vode, prizadete zaradi onesnaževanja“, ali „vode, ki bi lahko bile prizadete zaradi onesnaževanja“, v smislu te določbe opredelijo v skladu z merili iz Priloge I k tej direktivi. Iz člena 3(1) navedene direktive v povezavi s Prilogo I k tej direktivi tako izhaja, da morajo države članice kot „vode, prizadete zaradi onesnaževanja“ ali „vode, ki bi lahko bile prizadete zaradi onesnaževanja“, opredeliti vse sladke površinske in podzemne vode, ki vsebujejo ali bi lahko vsebovale delež nitratov, ki presega koncentracije, navedene v tej prilogi, ter vode, ki so postale ali bi lahko postale evtrofne.

66 V zvezi s tem, kot je Sodišče že razsodilo, za to, da se vode štejejo za „prizadete zaradi onesnaževanja“ v smislu zlasti člena 3(1) Direktive 91/676 in da je potrebna njihova določitev za ranljivo območje na podlagi člena 3(2) te direktive, ni treba, da dušikove spojine kmetijskega izvora k onesnaževanju prispevajo izključno. Zadostuje, da je njihov prispevek k temu velik (sodba z dne 23. aprila 2015, Komisija/Grčija, C-149/14, EU:C:2015:264, točka 36 in navedena sodna praksa).

67 Člen 3(4) Direktive 91/676 državam članicam nalaga, prvič, da kadar je to potrebno pregledajo in po potrebi popravijo ali dopolnijo, vsaj vsaka štiri leta, seznam ranljivih območij iz člena 3(2) te direktive, na katerih se voda steka v vode, opredeljene v skladu s členom 3(1) navedene direktive, ki prispevajo k onesnaževanju z nitrati, da bi se upoštevale spremembe in dejavniki, ki jih ni bilo mogoče predvideti ob prejšnji določitvi, in drugič, da Komisijo v šestih mesecih obvestijo o vseh popravkih ali dopolnitvah tega seznama.

68 V obravnavani zadevi sicer člen 3(4) Direktive 91/676 državam članicam nalaga zgolj, da obveznosti, ki jih določa, izpolnijo „kadar je to potrebno“ in vsaj vsaka štiri leta, ne da bi natančno določal, kdaj in v katerih okoliščinah je treba opraviti tak pregled, vendar je treba ugotoviti, da Kraljevina Španija ne izpodbija trditev Komisije, da je bila ta država članica dolžna izpolniti obveznosti iz te določbe glede prispevnih območij, ki ustrezajo merilnim točkam, na katere se nanaša tožba, ker so bile vode, odvzete na teh merilnih točkah, v poročilih, ki so ju španski organi predložili v okviru Direktive 91/676, razglašene za onesnažene ali evtrofne, ker so odvzemi iz navedenih merilnih točk pokazali bodisi, da je v sladkih površinskih in podzemnih vodah, na

katere se nanašajo ta prispevna območja, koncentracija nitratov višja od tiste, ki je določena v Prilogi I k tej direktivi, oziroma da obstaja nevarnost take koncentracije, bodisi da so te vode evtrofne ali bi v bližnji prihodnosti lahko postale evtrofne.

69 Kraljevina Španija prav tako ne prereka, da so bile vode, odvzete na ravni preostalih 22 merilnih točk, tako onesnažene ali evtrofizirane z nitrati.

70 Vendar, kot je bilo opozorjeno v točki 66 te sodbe, je treba prispevno območje, ki ustreza določeni merilni točki, za ranljivo območje določiti le, če je prispevek dušikovih spojin kmetijskega izvora, ugotovljenih na tej merilni točki, k onesnaženju z nitrati velik. Ker Kraljevina Španija to prereka, mora Komisija v skladu s sodno prakso iz člena 63 te sodbe glede teh merilnih točk dokazati obstoj takega velikega prispevka k onesnaževanju ali vsaj predložiti dodatne dokaze, ki bi omogočali tako ugotovitev.

71 Glede 14 od 22 preostalih merilnih točk, ki so v avtonomni skupnosti Ekstremadura in avtonomni skupnosti Galicija, pa Komisija ni niti dokazala, da je prispevek dušikovih spojin kmetijskega izvora, katerih prisotnost je bila na teh merilnih točkah ugotovljena, k onesnaževanju z nitrati velik, niti ni predložila dokazov, ki bi omogočali ugotovitev take posledice, ki pa jo Kraljevina Španija izpodbija. Komisija je namreč v bistvu zgolj trdila, da Kraljevina Španija glede teh merilnih točk ni predložila zadostnih pojasnil.

72 V teh okoliščinah je treba prvi očitek zavrniti v delu, v katerem se Kraljevini Španiji očita, da ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676, ker prispevnih območij, ki ustrezajo tem štirinajstim merilnim točkam, ni določila za ranljiva območja.

73 Glede merilnih točk 1801M1T 1, ES 53M0137, ES 53M1123 in ES 53M1205, ki spadajo k avtonomni skupnosti Balearski otoki, je treba poudariti, da Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo zgolj navaja, da trenutno poteka pregled določitve ranljivih območij in da je osnutek uredbe o določitvi ranljivih območij v zaključni fazi obravnave.

74 Čeprav Kraljevina Španija v dupliki poudarja, da je avtonomna skupnost Balearski otoki 27. marca 2023 sprejela in objavila uredbo o določitvi ranljivih območij, vključno s prispevnimi območji, ki ustrezajo tem štirim merilnim točkam, je treba ugotoviti, da je to dejstvo – ki sicer potrjuje, da je bilo zadevna območja dejansko treba določiti za ranljiva območja – nastalo po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju.

75 Iz ustaljene sodne prakse pa je razvidno, da je treba obstoj neizpolnitve obveznosti presojati glede na položaj države članice, kakršen je bil ob izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju, in da Sodišče poznejših sprememb ne more upoštevati (sodba z dne 28. aprila 2022, Komisija/Bolgarija (Posodabljanje morskih strategij), C-510/20, EU:C:2022:324, točka 39 in navedena sodna praksa).

76 Iz tega sledi, da je treba prvi očitek sprejeti v delu, v katerem Komisija Kraljevini Španiji očita, da ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676, ker prispevnih območij, ki ustrezajo štirim merilnim točkam, navedenim v točki 73 te sodbe, ni določila za ranljiva območja.

77 Enako velja za merilne točke JU210, JU209 in JU202, ki spadajo k skupnosti Valencia. Kraljevina Španija namreč v zvezi s tem navaja le, da so bila prispevna območja, ki ustrezajo tem merilnim točkam, z uredbo, ki jo je vlada te avtonomne skupnosti sprejela 10. junija 2022, torej po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju, določena za ranljiva območja.

78 Nazadnje, Kraljevina Španija glede merilne točke TA 53306008, ki spada k skupnosti Madrid, v bistvu trdi, da se je prispevek dušikovih spojin kmetijskega izvora k onesnaževanju znatno zmanjšal, saj je leta 2021 dosegel največ 17 %. Kot pa je Komisija navedla v repliki, je Sodišče v sodbi z dne 22. septembra 2005, Komisija/Belgija (C-221/03, EU:C:2005:573, točki 86 in 87), že razsodilo, da je tak prispevek v višini 17 % velik v smislu sodne prakse, navedene v točki 66 te sodbe.

79 V zvezi s trditvijo Kraljevine Španije, ki jo je navedla v dupliki in se nanaša na to, da je Komisija v nedavnem sklepu glede odstopanja, zahtevanega na podlagi Direktive 91/676, ugotovila, da mora prispevek dušikovih spojin kmetijskega izvora k onesnaževanju, da bi bil velik, preseči 19 % onesnaževanja, zadostuje ugotovitev, da taka presoja Komisije nikakor ne more zavezovati Sodišča, kadar mora samo presoditi, ali je tak prispevek k onesnaževanju velik.

80 Glede na zgoraj navedeno je treba ugotoviti, da je prvi očitek utemeljen v delu, v katerem Komisija Kraljevini Španiji očita, da ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676, ker ta država članica za ranljiva območja ni določila prispevnih območij, ki ustrezajo merilnim točkam 1801M1T 1, ES 53M0137, ES 53M1123 in ES 53M1205, ki spadajo k avtonomni skupnosti Balearski otoki, merilnim točkam JU210, JU209 in JU202, ki spadajo k skupnosti Valencia, in merilni točki TA 53306008, ki spada k skupnosti Madrid.

Drugi očitek: kršitev člena 5(4) Direktive 91/676

81 Komisija z drugim očitkom Sodišču predlaga, naj ugotovi, da Kraljevina Španija s tem, da ni določila vseh potrebnih obvezujočih ukrepov v delovnih programih nekaterih avtonomnih skupnosti, ni izpolnila obveznosti iz člena 5(4) Direktive 91/676 v povezavi s prilogama II in III k tej direktivi.

82 Ta očitek je razdeljen na tri dele, od katerih se prvi nanaša na delovne programe avtonomnih skupnosti Aragonija, Kastilja - Manča ter Kastilja in Leon, drugi na delovni program avtonomne skupnosti Ekstremadura in tretji na delovni program skupnosti Madrid.

Prvi del: delovni programi avtonomnih skupnosti Aragonija, Kastilja - Manča ter Kastilja in Leon

– *Trditve strank*

83 Glede avtonomnih skupnosti Aragonija, Kastilja - Manča ter Kastilja in Leon Komisija v tožbi trdi, da delovni programi teh avtonomnih skupnosti ne vsebujejo potrebnih obvezujočih ukrepov glede vnosa gnojil v tla na strmih pobočjih iz Priloge II, A, točka 2, k Direktivi 91/676, ker so ukrepi iz teh delovnih programov manj strogi kot priporočila iz študije, objavljene leta 2011, z naslovom „*Recommendations for establishing Action Programmes under Directive 91/676/EEC concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources*“ (priporočila za vzpostavitev delovnih programov v skladu z Direktivo 91/676/EGS o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov, v nadaljevanju: znanstvena študija).

84 V znanstveni študiji naj bi se v zvezi z vnosom gnojil v tla na strmih pobočjih priporočalo naslednje:

– kombinirati uporabo gnojil in živinskih gnojil na strmih pobočjih z več kot 2-odstotnim naklonom s previdnostnimi ukrepi, kot so neposredna vdelava (obdelava po izohipsah), vbrizgavanje, trajna kultura, terase, negnojeni vmesni pasovi itd.;

– prepovedati površinski vnos gnojil in živinskih gnojil, ki vsebujejo N ali P [gnojil, ki vsebujejo dušik ali fosfor], na površino v prahi z več kot 8-odstotnim naklonom, zlasti na pobočjih, daljših od 100 metrov;

– prepovedati vnos gnojil in živinskih gnojil, ki vsebujejo N ali P, na površje ali v podpovršje (vbrizgavanje, vdelava) za vsa tla s pobočji z več kot 15-odstotnim naklonom, zlasti na pobočjih, daljših od 100 metrov (prepoved vnosa gnojil in živinskih gnojil).

85 V zvezi s tem Komisija sicer priznava, da ta študija ni pravno zavezujoča in ni edino veljavno znanstveno merilo za presojo, ali so države članice zagotovile pravilen prenos Direktive 91/676 v svoje pravne rede, vendar opozarja, da je treba v skladu s členom 5(3) te direktive v delovnih programih upoštevati „razpoložljive znanstvene in tehnične podatke“. Znanstvena študija pa naj bi bila del teh podatkov in Kraljevina Španija naj ne bi predložila drugih znanstvenih podatkov, da bi utemeljila, da manj strogi ukrepi od tistih, ki jih predvideva ta študija, zadostujejo za dosego ciljev, opredeljenih v navedeni direktivi.

86 Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo v bistvu trdi, da znanstvene študije ni mogoče šteti za edino merilo za presojo pravilnega prenosa Direktive 91/676 in ji ni mogoče priznati pravno zavezujoče narave. Poleg tega trdi, da ta direktiva v členu 11 določa le možnost, da Komisija predloži predloge za revizijo navedene direktive, ta institucija pa želi z uporabo znanstvene študije kot edinega merila za oceno delovnih programov za države članice uvesti dodatne obveznosti, zaradi katerih bi bilo treba dejansko to direktivo spremeniti. Na raznih ozemljih, na katera se nanaša tožba, pa naj bi obstajali delovni programi, ki naj bi bili v skladu z zahtevami te direktive.

87 Kraljevina Španija glede avtonomne skupnosti Aragonija trdi, da se edini očitek Komisije nanaša na dejstvo, da so ukrepi, predvideni z delovnim programom te avtonomne skupnosti za tla na pobočjih, manj strogi od ukrepov, navedenih v znanstveni študiji. Komisija naj ne bi predložila nobenega elementa, na podlagi katerega bi bilo mogoče trditi, da ta delovni program ni v skladu z zahtevami iz člena 5(4) Direktive 91/676, saj ta določba ne določa posebnih številk, na katere bi se Komisija lahko oprla.

88 Po mnenju Kraljevine Španije veljajo enaki preudarki za avtonomno skupnost Kastilja - Manča. Ta avtonomna skupnost naj bi poleg tega spremenila svoj delovni program s sklepom, sprejetim 28. septembra 2020, s katerim naj bi bile vanj dodane določbe o vnosih dušikovih gnojil na zemljišča na pobočjih. Avtonomna skupnost Kastilja - Manča pa naj bi te spremembe uvedla na podlagi osnutka delovnega programa, ki ga je predložila avtonomna skupnost Navarra in glede katerega naj bi Komisija v obrazloženem mnenju menila, da je v skladu z obveznostmi iz člena 5(4) Direktive 91/676. Zato naj bi bilo treba logično sklepati, da je tako spremenjeni delovni program avtonomne skupnosti
Kastilja - Manča v skladu z zahtevami iz te določbe.

89 Kraljevina Španija v zvezi z avtonomno skupnostjo Kastilja in Leon trdi, kot naj bi Komisija priznala v tožbi, da člen 10 kodeksa ravnanja te avtonomne skupnosti, ki je bil sprejet z uredbo z dne 25. junija 2020, določa pogoje za vnos gnojil v tla na strmih pobočjih. Obveznosti iz člena 5(4) Direktive 91/676 naj bi bile torej v tej avtonomni skupnosti spoštovane. Vsekakor naj bi ta z odlokom, sprejetim 29. aprila 2022, sprejela ukrepe za vnos gnojil v tla na strmih pobočjih, da bi upoštevala priporočila Komisije.

90 Komisija v repliki izpodbija trditve Kraljevine Španije. Zlasti ohranja svoje stališče glede avtonomne skupnosti Aragonija.

91 Glede trditve, da sta si delovna programa avtonomne skupnosti Kastilja - Manča in avtonomne skupnosti Navarra podobna, pojasnjuje, da ukrepe vsakega regionalnega delovnega programa presoja glede na njihove podnebne in pedološke razmere.

92 Komisija glede avtonomne skupnosti Kastilja in Leon dodaja, da če Kraljevina Španija meni, da glede na posebne značilnosti te avtonomne skupnosti za preprečitev tveganja površinskega odtoka zadostujejo pravila, ki so manj stroga od tistih, določenih v znanstveni študiji, bi morala ta država članica predložiti znanstvene in tehnične podatke, na katere se v zvezi s tem opira, česar pa ni storila. Različica delovnega programa te avtonomne skupnosti, ki izhaja iz odloka z dne 29. aprila 2022, ki naj bi bil vsekakor sprejet po roku, določenem v obrazloženem mnenju, naj še vedno ne bi izpolnjevala razpoložljivih znanstvenih in tehničnih standardov, saj naj bi določala možnost, da se v nekaterih okoliščinah gnojila vnašajo na tla, na katerih je naklon večji od 15 %, ne da bi bili predloženi tehnični podatki, ki bi upravičevali to odstopanje od znanstvenih priporočil, na katera se je oprla Komisija.

93 Kraljevina Španija v dupliki v zvezi z avtonomno skupnostjo Aragonija pojasnjuje, da je bila 14. decembra 2022 sprejeta resolucija, katere namen je bil razjasniti vsebino delovnega programa te avtonomne skupnosti v zvezi s pogoji vnosa gnojil v tla na strmih pobočjih, pri čemer so bili natančno in podrobno opredeljeni obveznosti in ukrepi, ki jih je treba izvesti. Po navedbah Kraljevine Španije je ta resolucija v skladu s priporočili Komisije.

– *Presoja Sodišča*

94 Na prvem mestu je treba opozoriti, da člen 5(3)(a) Direktive 91/676 določa, da se v delovnih programih upoštevajo razpoložljivi znanstveni in tehnični podatki. Ti delovni programi morajo vsebovati nekatere obvezujoče ukrepe, naštete v odstavku 4 tega člena. Zato mora Komisija pri preverjanju, ali je neki delovni program v skladu s temi določbami, upoštevati razpoložljive znanstvene in tehnične podatke. Kraljevina Španija ne izpodbija, da je znanstvena študija, na katero se je v obravnavanem primeru oprla Komisija, del razpoložljivih znanstvenih podatkov, ki bi jih ta institucija morala upoštevati.

95 V nasprotju s tem, kar trdi Kraljevina Španija, Komisija z opiranjem na znanstveno študijo tej nikakor ni želela priznati, da je pravno zavezujoča ali da tej državi članici nalaga dodatne obveznosti.

96 Kraljevina Španija bi namreč lahko predložila druge znanstvene študije in dokumente, da bi ovrgla trditve te institucije (glej po analogiji sodbo z dne 21. junija 2018, Komisija/Nemčija, C-543/16, EU:C:2018:481, točka 77). Kot pa je Komisija pravilno poudarila, Kraljevina Španija ni predložila takih študij ali dokumentov, s katerimi bi dokazala, da pogoji vnosa gnojil v tla na strmih

pobočjih, ki so manj strogi od pogojev, navedenih v znanstveni študiji, zadostujejo za zmanjšanje onesnaževanja voda, ki ga povzročajo nitrati iz kmetijskih virov, in za preprečevanje nadaljnjega onesnaževanja te vrste v skladu s ciljem Direktive 91/676, navedenim v njenem členu 1.

97 Na drugem mestu je treba poudariti, da Kraljevina Španija ne izpodbija, da so pogoji vnosa gnojil v tla na strmih pobočjih, določeni v delovnih programih avtonomnih skupnosti, na katere se nanaša prvi del drugega očitka, manj strogi od pogojev, določenih v znanstveni študiji.

98 Na tretjem mestu, Kraljevina Španija sicer trdi, da so ukrepi, ki jih je sprejela avtonomna skupnost Kastilja - Manča, temeljili na ukrepih, ki jih je sprejela avtonomna skupnost Navarra in ki jih je Komisija štela za zadovoljive, kot naj bi izhajalo iz njenega obrazloženega mnenja, vendar ne izpodbija tega, da so ukrepi, ki jih je sprejela avtonomna skupnost Kastilja - Manča, manj strogi od ukrepov, predvidenih v znanstveni študiji, ne da bi pojasnila, zakaj bi bilo treba te manj stroge ukrepe šteti za skladne z zahtevami iz člena 5(4) Direktive 91/676.

99 Na četrtem in zadnjem mestu, v delu, v katerem se Kraljevina Španija sklicuje na ukrepe, ki so bili glede avtonomnih skupnosti Kastilja in Leon ter Aragonija sprejeti po izteka roka, določenega v obrazloženem mnenju, Sodišče v skladu s sodno prakso, navedeno v točki 75 te sodbe, pri presoji obstoja zadevne neizpolnitve obveznosti ne more upoštevati sprememb, ki so nastale po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju.

100 Iz tega sledi, da je treba prvi del drugega očitka sprejeti.

Drugi del: delovni program avtonomne skupnosti Ekstremadura

– *Trditve strank*

101 Komisija v tožbi meni, da v delovnem programu avtonomne skupnosti Ekstremadura manjkajo trije elementi, in sicer ukrepi v zvezi z začasnim skladiščenjem hlevskega gnoja na poljih, na katere se nanašata Priloga II, A, točka 5, in Priloga III, odstavek 1, točka 2, k Direktivi 91/676, ukrepi v zvezi z evidenco rabe gnojil iz Priloge II, B, točka 9, ter iz Priloge III, odstavek 1, točka 3, in odstavek 2, k tej direktivi, ter ukrepi, ki se nanašajo na največjo letno količino živinskega gnojila na hektar, ki se vnese v tla, navedeni v odstavku 2 Priloge III k navedeni direktivi.

102 Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo trdi, da ureditev, ki velja v tej avtonomni skupnosti, preprečuje začasno skladiščenje hlevskega gnoja na kmetijskih gospodarstvih. Ta gospodarstva naj bi prav tako morala voditi posodobljeno evidenco za vsak posevek, v katerem so med drugim navedeni datumi vnosa gnojil v tla, vrsta gnojila in vnesena količina. Vsekakor naj bi avtonomna skupnost Ekstremadura izdelala nov delovni program za upoštevanje navodil Komisije.

103 Komisija v repliki odgovarja, da pravila, na katera se sklicuje Kraljevina Španija, ne zadostujejo za zagotovitev pravilnega izvajanja člena 5(4) Direktive 91/676, ki naj bi zahteval, da so zadevni ukrepi vključeni v delovni program za ranljiva območja.

104 Kraljevina Španija v dupliki trdi, da morajo vsa kmetijska gospodarstva spoštovati pravila o evidenci rabe gnojil in vidikih v zvezi z ukrepi začasnega skladiščenja hlevskega gnoja na polju, ne glede na njihovo vključenost v delovni program avtonomne skupnosti Ekstremadura, saj naj bi šlo za obveznosti, naložene s kraljevo uredbo, ki se uporablja na celotnem nacionalnem ozemlju.

– *Presoja Sodišča*

105 Ugotoviti je treba, da Kraljevina Španija v bistvu ne izpodbija, da delovni program avtonomne skupnosti Ekstremadura v nasprotju z obveznostmi, ki izhajajo iz člena 5(4) Direktive 91/676 v povezavi s prilogama II in III k tej direktivi, ne vsebuje treh elementov iz točke 101 te sodbe.

106 Poleg tega, ker se Kraljevina Španija sklicuje na zakonodajni ukrep, ki ob izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju, ni bil sprejet, je treba njene trditve iz razlogov, navedenih v točki 99 te sodbe, zavrniti.

107 Iz tega sledi, da je treba drugi del drugega očitka sprejeti.

Tretji del: delovni program skupnosti Madrid

– *Trditve strank*

108 Komisija glede skupnosti Madrid Kraljevini Španiji očita, da v delovnem programu te skupnosti ni jasnih navedb v zvezi z ukrepi začasnega skladiščenja trdnih gnojil na tleh iz Priloge II, A, točka 5, in Priloge III, odstavek 1, točka 2, k Direktivi 91/676, zlasti glede najdaljšega trajanja skladiščenja živinskih gnojil na tleh.

109 Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo navaja, da je delovni program, ki je bil v pripravi v času obrazloženega mnenja, trenutno v fazi odobritve. Upoštevati naj bi bilo treba tudi kraljevo uredbo 47/2022 o varstvu voda pred razpršenim onesnaževanjem, ki ga povzročajo nitrati iz kmetijskih virov, navedeno v točki 15 te sodbe, in osnutek kraljeve uredbe o trajnostni prehrani na kmetijskih zemljiščih.

110 Komisija v repliki navaja, da se glede na to, da se novi delovni program navedene skupnosti še vedno pripravlja, še naprej uporablja prejšnji delovni program.

111 Kraljevina Španija v dupliki pojasnjuje, da pregledi, ki se letno izvajajo na gospodarstvih, ki so na ranljivih območjih, na podlagi veljavnega delovnega programa od leta 2020 vključujejo preverjanje skladišč gnojil, hlevskega gnoja in gnojevke.

– *Presoja Sodišča*

112 Poudariti je treba, da Kraljevina Španija ne izpodbija neizpolnitve obveznosti, ki se ji očita v zvezi s skupnostjo Madrid.

113 Poleg tega, ker se Kraljevina Španija sklicuje na zakonodajni ukrep, sprejet po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju, je treba njene trditve iz razlogov, navedenih v točki 99 te sodbe, zavrniti.

114 Iz tega sledi, da je treba tretji del drugega očitka in zato ta očitek v celoti sprejeti.

115 Glede na zgoraj navedeno je treba ugotoviti, da Kraljevina Španija s tem, da v delovnih programih avtonomnih skupnosti Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter Ekstremadura in skupnosti Madrid ni določila vseh potrebnih obvezujočih ukrepov, ni izpolnila obveznosti iz člena 5(4) Direktive 91/676 v povezavi s prilogama II in III k tej direktivi.

Tretji očitek: kršitev člena 5(5) Direktive 91/676

116 Komisija s tretjim očitkom, ki je razdeljen na dva dela, Sodišču v bistvu predlaga, naj ugotovi, da Kraljevina Španija s tem, da ni sprejela dodatnih ali okrepljenih ukrepov, potrebnih v zvezi z onesnaževanjem z nitrati, ni izpolnila obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676. Trdi, da morajo države članice v skladu s to določbo v okviru delovnih programov sprejeti vse dodatne ali okrepljene ukrepe, za katere menijo, da so potrebni, če ukrepi iz odstavka 4 tega člena 5 ne zadostujejo za zmanjšanje onesnaževanja in preprečevanje nadaljnjega onesnaževanja z nitrati iz kmetijskih virov.

Prvi del, ki se nanaša na avtonomne skupnosti Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter regija Murcia

– *Trditve strank*

117 Komisija s prvim delom tega očitka Kraljevini Španiji v bistvu očita, da ni izpolnila obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676, ker ni sprejela dodatnih ali okrepljenih ukrepov, ki so potrebni v zvezi z onesnaževanjem z nitrati v avtonomnih skupnostih Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter regija Murcia.

118 Komisija meni, da podatki, ki so jih španski organi predložili v poročilu za obdobje 2016–2019, kažejo, da se v zadevnih štirih avtonomnih skupnostih kakovost voda v primerjavi s prejšnjim obdobjem ni izboljšala, kar kaže na to, da ukrepi, sprejeti na podlagi člena 5(4) Direktive 91/676, niso zadostovali za uresničitev ciljev iz člena 1 te direktive.

119 Glede avtonomne skupnosti Aragonija naj bi iz poročila za obdobje 2016–2019 prav tako izhajalo, prvič, da so v 56,3 % merilnih točk podzemne vode vrednosti nitratov presegale 40 mg/l, v 39,1 % teh točk pa so te vrednosti presegale 50 mg/l. V poročilu za obdobje 2012–2015 pa naj bi bil delež merilnih točk, kjer so bile vrednosti nitratov višje od 40 mg/l, 54,3 %, medtem ko naj bi bil delež merilnih točk, kjer so bile vrednosti višje od 50 mg/l, 42,3 %. Drugič, 67,4 % merilnih točk za podzemno vodo, na katerih so bile navedene vrednosti nitratov nad 40 mg/l, je kazalo stabilen ali naraščajoč trend. Tretjič, enako naj bi veljalo za 53,8 % merilnih točk za podzemno vodo, na katerih so navedene vrednosti višje od 50 mg/l.

120 Za površinske vode naj bi se odstotek merilnih točk, na katerih so vrednosti nitratov nad 40 mg/l, med obdobjema prešla s 7,7 % na 8 %, delež teh točk, odstotek tistih, na katerih so vrednosti nad 50 mg/l, pa naj bi z 0 % prešel na 4 %. Vse merilne točke, ki kažejo vrednosti nitratov nad 50 mg/l, naj bi kazale naraščajoč ali stabilen trend.

121 V zvezi z evtrofikacijo naj bi avtonomna skupnost Aragonija v obdobju 2012–2015 imela na ranljivih območjih na voljo le dve merilni točki, od katerih naj bi ena poročala o evtrofikaciji. V obdobju 2016–2019 naj bi se število merilnih točk, ki spremljajo trofično stanje, povečalo na osem, pri dveh pa naj bi bilo izkazano onesnaženje.

122 Skratka, podatki o podzemni vodi naj ne bi kazali na izboljšanje kakovosti vode, podatki o površinskih vodah naj bi kazali na poslabšanje kakovosti vode, majhno število merilnih točk, ki spremljajo evtrofikacijo na ranljivih območjih, pa naj bi oteževalo oceno razvoja trofičnega stanja.

123 Čeprav Komisija priznava, da gredo ukrepi, ki jih je sprejela avtonomna skupnost Aragonija, v pravo smer, meni, da Kraljevina Španija ob upoštevanju ravni onesnaženosti voda in neobstoja študij, ki bi podpirale zadostnost teh ukrepov, v zvezi s to avtonomno skupnostjo še vedno ne spoštuje obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676.

124 Kar zadeva avtonomno skupnost Kastilja - Manča, naj bi se delež merilnih točk za podzemno vodo na ranljivih območjih, na katerih je koncentracija nitratov višja od 50 mg/l, zmanjšal z 32 % v poročilu za obdobje 2012–2015 na 26,3 % v poročilu za obdobje 2016–2019. Vendar naj bi 57,8 % merilnih točk, na katerih naj bi bilo v tem obdobju ugotovljeno onesnaževanje podzemne vode, kazalo stabilne ali naraščajoče trende. Poleg tega naj bi se delež merilnih točk površinskih voda na ranljivih območjih, na katerih se poroča o evtrofikaciji, povečal s 35,9 % v poročilu za obdobje 2012–2015 na 60 % v poročilu za obdobje 2016–2019. Španski organi naj bi poleg tega priznali poslabšanje kakovosti vode v tej avtonomni skupnosti.

125 Ob upoštevanju ravni onesnaženosti voda ter neobstoja študij in tehničnih podatkov, ki bi dokazovali zadostnost sprejetih ukrepov, naj Kraljevina Španija še naprej ne bi spoštovala obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676 v zvezi z navedeno avtonomno skupnostjo.

126 V zvezi z avtonomno skupnostjo Kastilja in Leon naj bi bilo iz podatkov, ki so jih španski organi predložili v poročilu za obdobje 2016–2019, jasno razvidno, da se razmere na ranljivih območjih niso izboljšale. Tako naj bi se na teh območjih odstotek merilnih točk za podzemno vodo s koncentracijami nitratov nad 50 mg/l povečal s 37,2 % na 43 %. Poleg tega naj bi več kot polovica merilnih točk, v katerih koncentracije nitratov presegajo 50 mg/l, v primerjavi s prejšnjim obdobjem kazala stabilen ali naraščajoč trend.

127 Ukrepi, ki so jih sprejeli španski organi, naj ne bi zadostovali za odpravo neizpolnitve obveznosti, ki se očita Kraljevini Španiji.

128 Kar zadeva avtonomno skupnost regija Murcia, naj na podlagi podatkov, ki so jih španski organi predložili v poročilu za obdobje 2016–2019, ne bi bilo mogoče ugotoviti, da so se razmere na ranljivih območjih v primerjavi s podatki, ki izhajajo iz poročila za obdobje 2012–2015, izboljšale. Čeprav se je namreč odstotek merilnih točk za podzemno vodo, ki izkazujejo vrednosti nitratov nad 50 mg/l, na teh območjih zmanjšal z 62,5 % na 57,4 %, naj bi se odstotek merilnih točk za površinsko vodo, ki izkazujejo vrednosti, višje od 50 mg/l, na ranljivih območjih povečal z 10 % na 15,6 %.

129 Komisija je priznala, da je navedena avtonomna skupnost sprejela več dodatnih ukrepov. Vendar naj ti ukrepi ne bi zadostovali za dosego ciljev Direktive 91/676, kot naj bi dokazovala tudi obseg in resnost dogodkov v krizi zaradi anoksije med letom 2019 in na koncu poletja 2021.

130 Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo izpodbija trditve Komisije, pri čemer zatrjuje, da obveznost, naložena s členom 5(5) Direktive 91/676, ni obveznost rezultata. Nasprotno, šlo naj bi za obveznost sprejetja ukrepov za dosego ciljev iz člena 1 te direktive. V avtonomnih skupnostih Aragon, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter regija Murcia pa naj bi bili sprejeti dodatni in okrepljeni ukrepi za dosego ciljev, navedenih v členu 1 navedene direktive.

131 Poleg tega naj bi člen 5(5) Direktive 91/676 zahteval sprejetje ukrepov, za katere države članice „menijo, da so potrebni“ za doseganje ciljev iz člena 1 te direktive. To naj bi pomenilo, da bi bilo mogoče rezultat veljavnih ukrepov predhodno preučiti, da bi se „glede na izkušnje“ sprejeli novi ukrepi, kot naj bi določal člen 5(5) navedene direktive. Za to pa naj bi bilo nujno in neizogibno

potrebno, da preteče določeno obdobje. Kot naj bi bilo navedeno v trinajsti uvodni izjavi iste direktive, naj ne bi bilo izključeno, da lahko mine mnogo let, preden bodo varstveni ukrepi privedli k izboljšanju kakovosti vode.

132 Poleg tega naj bi iz člena 5(7) Direktive 91/676 izhajalo, da morajo države članice vsaj vsaka štiri leta pregledati in po potrebi popraviti svoje delovne programe, vključno s kakršnimi koli dodatnimi ukrepi na podlagi člena 5(5) te direktive. Prav tako naj bi morale države članice v skladu s členom 10 te direktive Komisiji vsaka štiri leta predložiti poročilo, ki vsebuje informacije iz Priloge V k navedeni direktivi in se med drugim nanaša na vse dodatne ali okrepljene ukrepe, sprejete na podlagi člena 5(5) iste direktive. Države članice naj bi se morale v okviru tega poročila izreči, prvič, o približnih rokih, v katerih domnevajo, da se bodo vode, določene v skladu s členom 3(1) Direktive 91/676, odzvale na ukrepe iz delovnega programa, in drugič, o stopnji negotovosti teh domnev. Zato naj ne bi bilo pravilno trditi, kot naj bi to storila Komisija, da ukrepi ali dejanja, predvideni v členu 5(5) navedene direktive, niso bili sprejeti.

133 Nazadnje, sprejetje dodatnih ali okrepljenih ukrepov v okviru delovnih programov naj bi bil le eden od mogočih ukrepov, ki jih pristojni organi lahko sprejmejo za dosego ciljev, opredeljenih v Direktivi 91/676.

134 Glede avtonomne skupnosti Aragonija naj bi bilo protislovno španskim organom očitati, da niso sprejeli dodatnih ukrepov, hkrati pa priznavati, da se je delež merilnih točk za podzemno vodo z vrednostmi nitratov nad 50 mg/l zmanjšal. Poleg tega naj ne bi bilo mogoče dopustiti, da se za dokazovanje potrebe po dodatnih ali okrepljenih ukrepih navajajo merilne točke, v katerih so bile ugotovljene vrednosti nitratov nižje od 50 mg/l, kot naj bi to počela Komisija. Torej naj bi se kakovost vode v tej avtonomni skupnosti vsekakor izboljšala.

135 Poleg tega naj bi Komisija priznala, da eden od dveh zakonodajnih aktov, ki jih je v zvezi s tem sprejela avtonomna skupnost Aragonija, prispeva k preprečevanju pospešenega povečanja onesnaževanja, drugi pa omejuje odprtje novih kmetijskih gospodarstev in bi lahko imel pozitivne učinke za zmanjšanje vsebnosti dušika.

136 Avtonomna skupnost Kastilja - Manča naj bi krepila nadzorne mehanizme, da bi dosegla cilje, opredeljene v Direktivi 91/676. Ukrepe, vključene v delovne programe te avtonomne skupnosti, naj bi bilo treba okrepiti le, če se dokaže, da ti ukrepi ne zadostujejo za zmanjšanje onesnaževanja.

137 Kraljevina Španija glede avtonomne skupnosti Kastilja in Leon trdi, da so bili potrebni ukrepi uvedeni z uredbo te avtonomne skupnosti, sprejeto leta 2018, s katero so bili določeni minimalni okoljski pogoji za izvajanje dejavnosti ali živinskih farm na njenem ozemlju. Vsekakor naj bi navedena avtonomna skupnost leta 2022 odobrila nov delovni program, ki naj bi določal nove ukrepe za preprečevanje in po potrebi zmanjšanje onesnaževanja voda z nitrati iz kmetijskih virov.

138 V zvezi z avtonomno skupnostjo regija Murcia Kraljevina Španija trdi, da so dogodki v zvezi s krizo zaradi anoksije v letu 2019 in konec poletja 2021, na katere se Komisija sklicuje v tožbi, poznejši od očitkov, navedenih v okviru upravne faze postopka zaradi neizpolnitve obveznosti, in niso povezani z njimi. Komisija naj torej svojega očitka ne bi mogla opreti na taka dejstva.

139 Dejansko naj bi avtonomna skupnost regija Murcia s sprejetjem vrste programov in zakonodajnih aktov, vključno z, nazadnje, zakonom z dne 27. julija 2020 o obnovi in varstvu morske lagune Mar Menor, izpolnila obveznosti, ki izhajajo iz člena 5(5) Direktive 91/676. Kraljevina Španija se

sklicuje tudi na načrt inšpekcijskih pregledov kmetijskih gospodarstev za obdobje 2020–2021, ki je bil odobren z odlokom, sprejetim septembra 2020, in na več drugih zakonodajnih aktov, sprejetih 27. avgusta 2021, 6. septembra 2021, 13. aprila 2022 in 14. julija 2022.

140 Komisija v repliki trdi, da sodna praksa Sodišča nasprotuje trditvi Kraljevine Španije, navedeni v odgovoru na tožbo, da mora pred presojo dolgoročnega rezultata ukrepov, ki jih je sprejela zadevna država članica, preteči določen čas. Poleg tega naj bi taka trditev členu 5(5) Direktive 91/676 odvzela polni učinek.

141 Kar zadeva avtonomno skupnost Aragonija, naj se v nasprotju s trditvami Kraljevine Španije položaj na ranljivih območjih, ki spadajo v to avtonomno skupnost, v obdobju 2016–2019 v primerjavi z obdobjem 2012–2015 ne bi izboljšal. Komisija se v zvezi z oceno ukrepov, ki jih je sprejela ta avtonomna skupnost, sklicuje na predloge, ki jih je podala v tožbi.

142 Glede avtonomne skupnosti Kastilja - Manča naj Kraljevina Španija ne bi zanikala, da se položaj na ranljivih območjih, ki spadajo v to avtonomno skupnost, v obdobju 2016–2019 v primerjavi z obdobjem 2012–2015 prav tako ni izboljšal. Trditev te države članice, da bi bilo treba dodatne ali okrepljene ukrepe izvajati le, kadar je očitno, da sedanji ukrepi delovnega programa ne zadostujejo, naj ne bi bila utemeljena. Obveznost sprejetja dodatnih ali okrepljenih ukrepov iz člena 5(5) Direktive 91/676 naj bi nastala, ko se v danem obdobju ugotovi, da se kakovost voda v primerjavi s prejšnjim obdobjem ni izboljšala, ne da bi bilo treba dokazati neučinkovitost že sprejetih ukrepov.

143 Glede avtonomne skupnosti Kastilja in Leon naj Kraljevina Španija ne bi zanikala, da se niti položaj na ranljivih območjih, ki spadajo v to avtonomno skupnost, v obdobju 2016–2019 ni izboljšal v primerjavi z obdobjem 2012–2015. Uredba iz leta 2018, navedena v točki 137 te sodbe, naj ne bi mogla nadomestiti pregleda delovnega programa. V zvezi z odlokom te avtonomne skupnosti iz leta 2022 iz iste točke naj bi zadostovalo ugotoviti, da je bil sprejet po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju.

144 Komisija glede avtonomne skupnosti regija Murcia poudarja, da očitek kršitve člena 5(5) Direktive 91/676 glede te avtonomne skupnosti temelji na podatkih, ki jih je v zvezi s kakovostjo vode predložila Kraljevina Španija in ki izkazujejo obstoj težav z evtrofikacijo ter dokazujejo, da ukrepi, ki jih je sprejela navedena avtonomna skupnost na podlagi člena 5(4) te direktive, niso izboljšali položaja. Ti podatki naj bi bili jasno navedeni v tožbi, Kraljevina Španija pa naj v odgovoru na tožbo ne bi izpodbijala njihove utemeljenosti.

145 Poleg tega Komisija opozarja, da je v tožbi poudarila, da se je ta položaj nadaljeval precej po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju, kar naj bi potrjevalo, da ukrepi, ki so veljali ob izteku tega roka, niso zadostovali za dosego ciljev, opredeljenih v Direktivi 91/676. Dejanski elementi, ki jih je ta institucija navedla v zvezi s krizo zaradi anoksije v letu 2019 in koncu poletja 2021, naj bi ponazarjali to trajnost. Vendar naj to ne bi bil edini dokaz, ki ga je predložila Komisija. Komisija naj bi namreč v tožbi naštela tudi določeno število uradnih dokumentov španskih organov, v katerih naj bi ti priznali poslabšanje kakovosti vode in posledično nezadostnost ukrepov, sprejetih na ravni avtonomne skupnosti regija Murcia.

146 Kraljevina Španija v dupliki trdi, da bi bilo treba poleg ukrepov, ki so jih sprejele zadevne avtonomne skupnosti, upoštevati tudi predpise, ki so bili medtem sprejeti na nacionalni ravni. V zvezi s tem se sklicuje na več zakonodajnih aktov, sprejetih v letu 2022.

147 Kraljevina Španija v zvezi z avtonomno skupnostjo Aragonija poudarja, da Komisija sama priznava, da gredo ukrepi, ki jih je sprejela ta avtonomna skupnost, v pravo smer.

148 Kar zadeva avtonomno skupnost Kastilja - Manča, naj bi Komisija napačno zahtevala takojšnje rezultate.

149 Kraljevina Španija glede avtonomne skupnosti Kastilja in Leon opozarja na ukrepe iz točke 137 te sodbe.

150 Kar zadeva avtonomno skupnost regija Murcia, Kraljevina Španija trdi, da so bili sprejeti ukrepi v skladu z zahtevami iz člena 5(5) Direktive 91/676. Poleg tega naj bi Komisija sama priznala, da je sprejetje dodatnih ali okrepljenih ukrepov v okviru delovnih programov le eden od mogočih ukrepov, ki jih pristojni organi lahko sprejmejo za dosego ciljev te direktive.

– *Presoja Sodišča*

151 V skladu z odstavkom 5 člena 5 Direktive 91/676 države članice v okviru delovnih programov sprejmejo vse dodatne ali okrepljene ukrepe, za katere menijo, da so potrebni, če se na začetku izvajanja ali glede na izkušnje pri izvajanju delovnih programov izkaže, da obvezujoči ukrepi iz odstavka 4 tega člena ne bodo zadostovali za uresničitev ciljev, opredeljenih v členu 1 te direktive.

152 Poleg tega je treba opozoriti, da sta v skladu s členom 1 Direktive 91/676 cilja te direktive zmanjšati onesnaževanje voda, ki ga povzročajo nitrati iz kmetijskih virov, in preprečiti nadaljnje onesnaževanje take vrste.

153 Iz sodne prakse Sodišča izhaja, da za ugotovitev, da obvezujoči ukrepi iz člena 5(4) Direktive 91/676 ne zadostujejo za dosego ciljev iz člena 1 te direktive, zadostuje, da Komisija dokaže, da se kakovost voda v primerjavi s prejšnjim obdobjem ni izboljšala (glej v tem smislu sodbo z dne 21. junija 2018, Komisija/Nemčija, C-543/16, EU:C:2018:481, točke 55, 56, 59 in 71).

154 Države članice morajo sprejeti dodatne ali okrepljene ukrepe iz člena 5(5) Direktive 91/676 od začetka prvega delovnega programa ali glede na izkušnje, pridobljene pri izvajanju delovnih programov, in torej ko prvič ugotovijo, da so ti ukrepi potrebni (sodba z dne 21. junija 2018, Komisija/Nemčija, C-543/16, EU:C:2018:481, točka 53 in navedena sodna praksa).

155 Prav ob upoštevanju teh preudarkov je treba preveriti, ali Kraljevina Španija ni izpolnila obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676.

156 Na prvem mestu je treba ugotoviti, da z dokazi, na katere se sklicuje ta država članica, ni mogoče ovreči številčnih podatkov v poročilih, ki ju je predložila in na kateri se je oprla Komisija ter ki potrjujeta, da se kakovost vode v obdobju 2016-2019 v primerjavi z obdobjem 2012-2015 v avtonomnih skupnosti Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter regija Murcia ni izboljšala.

157 V zvezi z avtonomno skupnostjo Aragonija je res, da Kraljevina Španija trdi, da se Komisija v zvezi s podzemno vodo ni mogla opreti na rezultat odvzemov, opravljenih na merilnih točkah, na katerih so bile ugotovljene vrednosti nitratov nižje od 50 mg/l, in da se je delež merilnih točk z vrednostmi nitratov nad 50 mg/l z 42,3 % v obdobju 2012–2015 zmanjšal na 39,1 % v obdobju 2016–2019. Vendar Kraljevina Španija s tem izpodbija le dve od treh ugotovitev, navedenih v točki 119 te sodbe, na podlagi katerih je Komisija ugotovila, da se kakovost podzemne vode v avtonomni skupnosti Aragonija ni izboljšala. Ne izpodbija pa niti druge

ugotovitve, na katero se v zvezi s tem sklicuje Komisija, da v 53,8 % merilnih točk za podzemno vodo, kjer so bile ugotovljene vrednosti nitratov nad 50 mg/l, te vrednosti kažejo stabilen ali naraščajoč trend, niti ugotovitev, na katere se je Komisija oprla v zvezi s površinskimi vodami.

158 V teh okoliščinah je treba ugotoviti, da je Komisija dokazala, da se kakovost voda v tej avtonomni skupnosti v obdobju 2016–2019 v primerjavi s prejšnjim obdobjem ni izboljšala.

159 Na drugem mestu, iz člena 5(5) Direktive 91/676 sicer izhaja, da se dodatni ali okrepljeni ukrepi iz te določbe lahko sprejmejo „glede na izkušnje pri izvajanju delovnih programov“, vendar se lahko v skladu z navedeno določbo ti dodatni ali okrepljeni ukrepi sprejmejo tudi „na začetku“ tega izvajanja, vsekakor pa je treba v skladu s sodno prakso, navedeno v točki 154 te sodbe, navedene dodatne ali okrepljene ukrepe sprejeti ob prvi ugotovitvi, da so potrebni. Iz tega sledi, da je treba trditev Kraljevine Španije, da je treba dodatne ali okrepljene ukrepe sprejeti šele po določenem času, potem ko je bilo ugotovljeno, da obstoječi ukrepi ne zadostujejo, zavrniti. Taka razlaga bi namreč členu 5(5) Direktive 91/676 v veliki meri odvzela polni učinek in ogrozila cilja te direktive, kot sta opredeljena v njenem členu 1.

160 Enako velja za trditev Kraljevine Španije, da člen 5(5) Direktive 91/676 s tem, da določa, da morajo države članice sprejeti dodatne ali okrepljene ukrepe, „za katere menijo, da so potrebni“, predpostavlja, da je bilo pred tem mogoče preučiti rezultat veljavnih ukrepov, da bi se novi ukrepi sprejeli glede na pridobljene izkušnje.

161 Poleg tega v nasprotju s tem, kar zatrjuje Kraljevina Španija, obveznosti, ki jih države članice imajo na podlagi člena 5(5) Direktive 91/676, ni mogoče izpodbijati niti z obstojem drugih obveznosti, ki jih te imajo na podlagi člena 5(7) in člena 10 te direktive, niti s preudarki iz trinajste uvodne izjave te direktive. Te obveznosti in ti preudarki namreč držav članic ne morejo razbremeniti obveznosti, ki jih imajo na podlagi člena 5(5) navedene direktive.

162 Prav tako je treba zavrniti trditev Kraljevine Španije, da je sprejetje dodatnih ali okrepljenih ukrepov v okviru delovnih programov le eden od mogočih ukrepov, ki jih države članice lahko sprejmejo za doseganje ciljev Direktive 91/676, saj morajo te vseeno izpolniti obveznosti, ki jih imajo na podlagi člena 5(5) Direktive 91/676.

163 Na tretjem mestu, glede vprašanja, ali je Kraljevina Španija sprejela dodatne ali okrepljene ukrepe, ki jih je bila dolžna sprejeti glede štirih zadevnih avtonomnih skupnosti, je treba ugotoviti, da iz člena 5(5) Direktive 91/676 izhaja, da je treba te ukrepe sprejeti, kadar obvezujoči ukrepi iz člena 5(4) te direktive ne zadoščajo za doseganje ciljev, opredeljenih v členu 1 iste direktive. Iz tega izhaja, da v nasprotju s tem, kar trdi Kraljevina Španija, za to, da bi se štelo, da je država članica izpolnila obveznosti iz člena 5(5) navedene direktive, ne zadošča, da je sprejela dodatne ali okrepljene ukrepe. Za ugotovitev, da so bile zahteve iz te določbe izpolnjene, je namreč poleg tega potrebno, da ti dodatni ali okrepljeni ukrepi zadostujejo za dosego ciljev, opredeljenih v členu 1 Direktive 91/676, in sicer zmanjšanje onesnaževanja voda, ki ga povzročajo nitrati iz kmetijskih virov, in preprečevanje nadaljnjega onesnaževanja take vrste.

164 Glede avtonomne skupnosti Aragonija sicer drži, da je Komisija priznala, da so ukrepi, ki jih je sprejela ta avtonomna skupnost, šli v pravo smer, vendar je prav tako pravilno poudarila, da Kraljevina Španija ni predložila niti študij niti podrobnih elementov, ki bi dokazovali, da bi ti ukrepi zadostovali za dosego ciljev, opredeljenih v Direktivi 91/676.

165 Glede predpisov, ki so bili medtem sprejeti na nacionalni ravni in na katere se je Kraljevina Španija sklicevala v dupliki ter s katerimi naj bi se izboljšal položaj ne le navedene avtonomne skupnosti, ampak tudi položaj treh drugih avtonomnih skupnosti, na katere se nanaša prvi del tretjega očitka, je treba poudariti, da so bili ti predpisi sprejeti leta 2022, torej po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju. V skladu s sodno prakso, navedeno v točki 75 te sodbe, pa Sodišče pri presoji obstoja zadevne neizpolnitve obveznosti ne more upoštevati sprememb, nastalih po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju.

166 Kar zadeva avtonomno skupnost Kastilja - Manča, Kraljevina Španija zgolj trdi, da bi bilo treba ukrepe, vključene v delovne programe te avtonomne skupnosti, okrepiti le, če bi se ugotovilo, da ti ukrepi ne zadostujejo za zmanjšanje onesnaževanja z nitrati. Iz razlogov, navedenih v točki 159 te sodbe, pa take trditve ne morejo upravičiti tega, da država članica ne izpolni svojih obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676.

167 Kraljevina Španija glede avtonomne skupnosti Kastilja in Leon, kot je razvidno iz točke 137 te sodbe, zgolj navaja, da je ta avtonomna skupnost, prvič, leta 2018 sprejela uredbo o določitvi minimalnih okoljskih pogojev za izvajanje dejavnosti ali živinskih farm na njenem ozemlju, in drugič, leta 2022 sprejela odlok o odobritvi novega delovnega programa, ki naj bi določal nove ukrepe za preprečevanje in po potrebi zmanjšanje onesnaževanja voda z nitrati iz kmetijskih virov. Vendar na eni strani, kot je Komisija pravilno navedla, sprejetje take uredbe Kraljevine Španije ne odvezuje obveznosti, da skrbi za pregled delovnega programa te avtonomne skupnosti, ki jo ima na podlagi člena 5(5) Direktive 91/676. Na drugi strani v zvezi z odlokom, ki ga je navedena avtonomna skupnost sprejela leta 2022, zadostuje opozoriti, da v skladu s sodno prakso, navedeno v točki 75 te sodbe, Sodišče pri presoji te neizpolnitve obveznosti ne sme upoštevati sprememb, nastalih po izteku roka, določenega v obrazloženem mnenju.

168 Nazadnje, glede avtonomne skupnosti regija Murcia je Komisija – čeprav je res, da se je v tožbi sklicevala na dogodke, ki so se zgodili v letih 2019 in 2021, in torej na dejstva, na katera se upravna faza postopka ni nanašala – pojasnila, ne da bi ji Kraljevina Španija glede tega nasprotovala, da je ta dejstva v tožbi omenila, da bi ponazorila, da ukrepi, ki so jih španski organi sprejeli do datuma izteka roka, določenega v obrazloženem mnenju, niso bili zadostni. Vsekakor je treba poudariti, da je bilo v zakonu, navedenem v točki 139 te sodbe, sprejetem 27. julija 2020, izrecno priznano, da takrat obstoječi ukrepi delovnega programa niso zadostovali za preprečevanje in odpravljanje onesnaževanja z nitrati v telesu podzemne vode v določeni regiji te avtonomne skupnosti. Poleg tega Kraljevina Španija ne izpodbija ugotovitve Komisije iz njene replike, da je iz novega delovnega programa, ki je bil na dan izteka roka, določenega v obrazloženem mnenju, v pripravi, izrecno razvidno, da so potrebni še drugi dodatni in okrepljeni ukrepi.

169 Iz tega sledi, da je treba prvi del tretjega očitka sprejeti.

170 Glede na zgoraj navedeno je treba ugotoviti, da Kraljevina Španija s tem, da ni sprejela dodatnih ali okrepljenih ukrepov, ki so potrebni v zvezi z onesnaževanjem z nitrati v avtonomnih skupnostih Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter regija Murcia, ni izpolnila obveznosti iz člena 5(5) Direktive 91/676.

Drugi del: Kraljevina Španija ni sprejela ustreznih ukrepov za odpravo evtrofikacije na svojem celotnem ozemlju

– *Trditve strank*

171 Komisija z drugim delom tretjega očitka v bistvu trdi, da Kraljevina Španija ni sprejela dodatnih ali okrepljenih ukrepov, ki se zahtevajo s členom 5(5) Direktive 91/676, da bi odpravila evtrofikacijo na svojem celotnem ozemlju, čeprav so razpoložljivi podatki dokazovali, da ukrepi, predvideni v delovnih programih, niso zadostovali za zmanjšanje in preprečevanje onesnaževanja.

172 Iz sodne prakse Sodišča naj bi izhajalo, da je treba člen 3(1) Direktive 91/676 v povezavi s Prilogo I, A, točki 2 in 3, k tej direktivi razlagati tako, da je treba šteti, da so bile vode zaradi onesnaževanja prizadete med drugim, kadar so naravna sladkovodna jezera, druga sladkovodna telesa, estuariji, obalne vode in morske vode evtrofne. Zato naj bi morale države članice v takem primeru sprejeti ukrepe iz člena 5 navedene direktive, in sicer delovne programe, ter po potrebi dodatne in okrepljene ukrepe, da bi poskusile odpraviti to obliko onesnaževanja.

173 Čeprav so španski organi v odgovorih na obrazloženo mnenje trdili, da se je v obdobju 2012–2015 v primerjavi z obdobjem 2008–2011 trofično stanje voda izboljšalo, Komisija meni, da takih trditev ni mogoče sprejeti. Namreč, odstotek merilnih točk, v katerih je bila ugotovljena evtrofikacija, se je z 0,32 % sicer zmanjšal na 0,29 %, vendar naj bi rahlo izboljšanje, ki naj bi bilo tako ugotovljeno, temeljilo na manjšem vzorcu (429 merilnih točk za obdobje 2012–2015 v primerjavi s 476 merilnimi točkami za obdobje 2008–2011), tako da naj ne bi prikazovalo resničnega stanja. Podcenjevanje problema evtrofikacije, ki naj bi izhajalo iz podatkov, ki so jih predložili španski organi, naj bi bilo mogoče pojasniti zlasti z izključitvijo rek iz preučitve evtrofikacije v poročilu za obdobje 2012–2015. Ta izključitev pa naj ne bi bila v skladu z Direktivo 91/676.

174 Zaradi spremembe metodologije naj podatkov iz poročila za obdobje 2016–2019 prav tako ne bi bilo mogoče uporabiti za dokazovanje izboljšanja evtrofikacije. V tem poročilu naj bi bilo namreč v primerjavi s prejšnjim obdobjem odstranjenih 68 merilnih točk, na katerih je obstajala evtrofikacija ali nevarnost evtrofikacije.

175 Komisija zato meni, da razpoložljivi podatki, predstavljeni v tožbi, potrjujejo, da se problem evtrofikacije ni izboljšal, tako da so bili španski organi dolžni sprejeti dodatne ali okrepljene ukrepe v zvezi s tem. Kraljevina Španija pa naj te obveznosti ne bi izpolnila.

176 Kraljevina Španija v odgovoru na tožbo trdi, da Komisija ni dokazala neizpolnitve obveznosti, ki se ji očita. Vse trditve Komisije naj bi temeljile na tem, da je ta država članica iz preiskave, ki je bila opravljena z namenom prepoznavanja primerov evtrofikacije na njenem ozemlju, izključila reke. Vendar naj bi ta institucija zgolj zatrjevala, da bi ta izključitev lahko povzročila, da bi bil obseg pojava evtrofikacije na španskem ozemlju v poročilih, ki sta bili naslovljeni nanjo, podcenjen, ne da bi predložila podatke, ki so potrebni za to, da bi Sodišče lahko preverilo obstoj zatrjevane neizpolnitve obveznosti.

177 Poleg tega naj bi iz poročila za obdobje 2016–2019 izhajalo, da je bila evtrofikacija celinskih voda ocenjena na podlagi 468 merilnih točk, na 23,3 % teh točk pa naj bi bila ugotovljena taka oblika onesnaževanja. Če bi to ugotovitev razširili na vse vode, ki se nadzorujejo v Španiji, naj bi se

številka zmanjšala na 172 točk, na katerih je bil ugotovljen pojav evtrofikacije, od skupno 1024 merilnih točk, kar je 16,8 % vseh merilnih točk, kar naj kljub pomembnosti tega problema ne bi omogočalo sklepa, da je bilo treba v zvezi s tem sprejeti dodatne ali okrepljene ukrepe.

178 Vsekakor naj bi bilo treba v skladu s Prilogo I, točka B, k Direktivi 91/676 za uresničitev ciljev, opredeljenih s to direktivo, upoštevati fizične in okoljske značilnosti voda in kopne površine ter sedanje razumevanje obnašanja dušikovih spojin v okolju. Vendar naj bi bile španske reke izpostavljene velikim sezonskim nihanjem, tako da naj bi bila stopnja obnovitve voda visoka in naj pojavi evtrofikacije ne bi bili trajni.

179 Komisija v repliki trdi, da razpoložljivi znanstveni podatki priporočajo, da se reke ne izključijo iz analize trofičnega stanja vodnih teles v Španiji, ker se lahko na teh rekah pojavita rast alg in cvetenje cianobakterij ter trajata več mesecev, vsaj na tistih delih rek, v katerih je pretok najpočasnejši.

180 Kraljevina Španija v dupliki trdi, da je Komisija v repliki priznala, da se evtrofikacija ne pojavlja na vseh rekah. Prav to pa naj bi Kraljevina Španija obrazloženo trdila v odgovoru na tožbo.

– *Presoja Sodišča*

181 Sodišče je že razsodilo, da iz člena 3(1) Direktive 91/676 v povezavi s Prilogo I, A, točki 2 in 3, k tej direktivi izhaja, da je treba šteti, da so bile vode zaradi onesnaževanja prizadete ne le, če podzemne vode vsebujejo več kot 50 mg/l nitratov, ampak tudi, med drugim, če so naravna sladkovodna jezera, druga sladkovodna telesa, estuariji, obalne vode in morske vode evtrofne (sodba z dne 21. junija 2018, Komisija/Nemčija, C-543/16, EU:C:2018:481, točka 60). Zato naj bi morale države članice v primeru evtrofikacije sprejeti ukrepe iz člena 5 navedene direktive, in sicer delovne programe, ter po potrebi dodatne in okrepljene ukrepe, da bi odpravile tako stanje.

182 Vendar je treba opozoriti, da mora Komisija v skladu s sodno prakso, navedeno v točki 153 te sodbe, za ugotovitev, da obvezujoči ukrepi iz člena 5(4) Direktive 91/676 ne zadostujejo za dosego ciljev, opredeljenih v členu 1 te direktive, dokazati, da se kakovost voda v danem obdobju v primerjavi s prejšnjim obdobjem ni izboljšala. Glede na to, da Komisija z drugim delom tretjega očitka Kraljevini Španiji očita, da ni sprejela ukrepov, zahtevanih s členom 5(5) te direktive za odpravo primerov evtrofikacije na njenem celotnem ozemlju, mora ta institucija dokazati, da se kakovost vode glede evtrofikacije od enega do drugega obdobja ni izboljšala.

183 V obravnavanem primeru pa Komisija ni dokazala takega neobstoja izboljšanja. Po eni strani je namreč ta institucija priznala, da je bilo v skladu s poročilom za obdobje 2012–2015 ugotovljeno rahlo izboljšanje v primerjavi z obdobjem
2008–2011, saj se je delež merilnih točk, v katerih je bila ugotovljena evtrofikacija, z 0,32 % zmanjšal na 0,29 %. Po drugi strani Komisija ni dokazala, da se položaj v zvezi z evtrofikacijo v obdobju 2016–2019 v primerjavi z obdobjem 2012–2015 ni izboljšal, saj ta institucija v zvezi s tem ni navedla nobenih konkretnih podatkov.

184 Res je, da Komisija trdi – ne da bi Kraljevina Španija to prerekala – da se podatki v poročilu za obdobje 2012–2105 opirajo na vzorec vodnega telesa, ki je manjši od tistega, ki je bil upoštevan v poročilu, ki so ga španski organi posredovali Komisiji v skladu s členom 10 Direktive 91/676, in vsebuje informacije iz Priloge V k tej direktivi v zvezi z obdobjem 2008–2011, saj so bile reke izključene iz metodologije za prepoznavanje primerov evtrofikacije. Komisija poleg tega

zatrjuje – spet ne da bi ji Kraljevina Španija oporekala – da je bilo v poročilu za obdobje 2016–2019 odstranjenih 68 točk, v katerih je bila v prejšnjem obdobju ugotovljena evtrofikacija ali nevarnost evtrofikacije.

185 V zvezi s tem je treba ugotoviti, da to, da država članica pri prepoznavanju primerov evtrofikacije na njenem ozemlju ne upošteva rek, lahko pomeni neizpolnitev obveznosti iz člena 3(1) Direktive 91/676 v povezavi s Prilogo I, A, točka 3, k tej direktivi, iz katerih izhaja, da je treba šteti, da so vode prizadete zaradi onesnaževanja, če so „naravna sladkovodna jezera, druga sladkovodna telesa, estuariji, obalne vode in morske vode“ evtrofni. Reke je namreč treba šteti za „druga sladkovodna telesa“ v smislu te določbe. Poleg tega je treba glede odstranitve točk, v katerih je bila v predhodnem obdobju ugotovljena evtrofikacija ali nevarnost evtrofikacije, opozoriti, da morajo države članice pravilno in v celoti spremljati in pregledovati vode, zlasti v skladu s členom 6(1), od (a) do (c), te direktive. Poleg tega države članice v skladu s členom 5(6) navedene direktive pripravijo in izvajajo primerne programe spremljanja stanja, da presodijo učinkovitost delovnih programov, ki so jih pripravile.

186 Vendar je treba ugotoviti, da v obravnavanem primeru Komisija Kraljevini Španiji ne očita, da ni izpolnila obveznosti iz člena 3(1) Direktive 91/676 v povezavi s Prilogo I, A, točka 3, k tej direktivi. Ta institucija tega očitka ne opira ne na člen 5(6) te direktive ne na člen 6(1) navedene direktive, niti na člen 10 iste direktive v povezavi s Prilogo V, točka 3, k tej direktivi, ki določa, da države članice Komisijo med drugim obveščajo o rezultatih spremljanja stanja, ki se izvaja na podlagi člena 6 Direktive 91/676.

187 Zato je treba tretji del drugega tožbenega razloga zavrniti kot neutemeljen.

188 Iz vseh navedenih preudarkov izhaja, da Kraljevina Španija:

– s tem, da za ranljiva območja v avtonomni skupnosti Balearski otoki, skupnosti Madrid in skupnosti Valencia ni določila prispevnih območij, ki ustrezajo vsaki od naslednjih onesnaženih merilnih točk:

  – avtonomna skupnost Balearski otoki: 1801M1T 1, ES 53M0137, ES 53M1123 in ES 53M1205,

  – skupnost Madrid: TA 53306008, in

  – skupnost Valencija: JU210, JU209 in JU202;

– s tem, da ni določila vseh potrebnih obvezujočih ukrepov v delovnih programih avtonomnih skupnosti Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter Ekstremadura in skupnosti Madrid, in

– s tem, da ni sprejela potrebnih dodatnih ali okrepljenih ukrepov v zvezi z onesnaževanjem z nitrati v avtonomnih skupnostih Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter regija Murcia,

ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive 91/676, člena 5(4) te direktive v povezavi z njenima prilogama II in III ter člena 5(5) navedene direktive.

Stroški

189 Na podlagi člena 138(1) Poslovnika Sodišča se plačilo stroškov na predlog naloži neuspeli stranki.

190 Člen 138(3) Poslovnika določa, da če vsaka stranka uspe samo deloma, nosi vsaka svoje stroške.

191 Ker sta v obravnavanem primeru Komisija in Kraljevina Španija s svojimi predlogi uspeli samo deloma, nosita vsaka svoje stroške.

Iz teh razlogov je Sodišče (šesti senat) razsodilo:

1. – Kraljevina Španija s tem, da v Comunidad Autónoma de las Islas Baleares (avtonomna skupnost Balearski otoki, Španija), Comunidad de Madrid (skupnost Madrid, Španija) in Comunidad Valenciana (skupnost Valencia, Španija) ni določila za ranljiva območja prispevna območja s površinskim zajetjem (površinska voda) ali s pronicanjem (podzemna voda), ki ustrezajo vsaki od naslednjih onesnaženih merilnih točk:

- **avtonomna skupnost Balearski otoki: 1801M1T 1, ES 53M0137, ES 53M1123 in ES 53M1205,**
- **skupnost Madrid: TA 53306008, in**
- **skupnost Valencija: JU210, JU209 in JU202;**

– **s tem, da ni določila vseh potrebnih obvezujočih ukrepov v delovnih programih Comunidad Autónoma de Aragón (avtonomna skupnost Aragonija, Španija), Comunidad Autónoma de Castilla-La Mancha (avtonomna skupnost Kastilja - Manča, Španija), Comunidad de Castilla y León (avtonomna skupnost Kastilja in Leon, Španija), Comunidad Autónoma de Extremadura (avtonomna skupnost Ekstremadura, Španija) in skupnosti Madrid, in**

– **s tem, da ni sprejela potrebnih dodatnih ali okrepljenih ukrepov v zvezi z onesnaževanjem z nitrati v avtonomnih skupnostih Aragonija, Kastilja - Manča, Kastilja in Leon ter Comunidad Autónoma de la Región de Murcia (avtonomna skupnost regija Murcia, Španija),**

ni izpolnila obveznosti iz člena 3(4) Direktive Sveta 91/676/EGS z dne 12. decembra 1991 o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov, kakor je bila spremenjena z Uredbo (ES) št. 1137/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2008, člena 5(4) te direktive, kakor je bila spremenjena, v povezavi z njenima prilogama II in III, ter člena 5(5) navedene direktive, kakor je bila spremenjena.

2. V preostalem se tožba zavrne.

3. Evropska komisija in Kraljevina Španija krijeta vsaka svoje stroške.

Podpisi